

Torsdagen den 1 april

Kl. 19.30

Barnomsorgen**§ 1 Barnomsorgen (forts.)**

Fortsattes överläggningen om socialutskottets betänkande 1975/76:28.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! För ungefär en och en halv timme sedan gav sig fru Dahl in på historieskrivning och försökte förklara varför hon och några av hennes medmotionärer förra året inte röstade på reservationen om en fastare planering av daghemsutbyggnaden. Det är verkligen ingen lätt uppgift som fru Dahl tar på sig. Jag trodde att hon och de andra var angelägna om att det talas så litet som möjligt om den omröstningen.

I en reservation krävde folkpartiet, vänsterpartiet kommunisterna och en centerpartist ett förslag till ett nytt statsbidragssystem, som gav garantier mot att det statliga stödet urholkades av stigande kostnader. Vi pekade på anknytningen till personalkostnaderna och krävde en planering av daghemmens heltidsverksamhet inom en tioårsperiod – ungefär vad fru Dahl och andra hade yrkat på i en motion. Vi krävde också fastare styrmedel från statens sida. Fru Dahl och hennes medmotionärer hade att välja mellan att rösta på denna reservation och att rösta på en utskottsmajoritet, som inte uttalade sig för någon av dessa saker. Fru Dahl röstade på majoriteten.

Nu säger fru Dahl som förklaring – hon angav inget skäl den gången – att hon inte kände någon lockelse att rösta på reservationen. Det tror inte jag heller att hon gjorde, och det förstår jag mycket väl. Jag undrar om det här i kammaren finns någon som har svårare än fru Dahl att erkänna att någonting vettigt kan komma från ett annat parti än det socialdemokratiska. Men något skäl för att inte rösta på reservationen är inte detta.

Det är svårt att avgöra vem som har äran av att regeringen har ändrat sig i år och nu går med på det som vi föreslog förra året. Om vi har varit pådrivande är det naturligtvis bra. Det vågar jag inte uttala mig om. Men det kan knappast vara det faktum att fru Dahl och hennes medmotionärer avstod från att rösta på sina förslag som fick regeringen att ändra sig.

Fru TROEDSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Dahl talade om cynism när det gällde moderata samlingspartiets familjepolitik. Jag skulle nog vilja returnera det epitetet till

att gälla den familjepolitiska syn som fru Dahl och hennes parti representerar. Jag tycker det är ganska makalöst att år från år alltmer ensidigt stödja ett enda alternativ när det gäller familjen, nämligen den vård av barnen som sker i kommunens regi, och sedan komma och tala om valfrihet.

Har fru Dahl aldrig ett ögonblick frågat sig om det inte finns människor som med ett rättvisare familjestöd skulle kunna tänkas föredra en annan livsform än förvärvsarbete för båda makarna och kommunal barnomsorg för barnen? Vad gör man för dessa människor? Avstår en av makarna från sin lön, får vederbörande inte ett enda öre i kompensation och får inte ens räkna ATP-poäng.

En trebarnsfamilj måste i dag ha en inkomst på minst 50 000 kr. för att av egen kraft komma upp i existensminimum. I vilken valsituation befinner sig denna familj, om en av föräldrarna skulle vilja vara hemma hos barnen eller om föräldrarna vill turas om med barntillsynen och jobba halvtid? Vad gör regeringen för de familjer som vill förvärvsarbete men som av olika skäl inte kan utnyttja den kommunala barntillsynen?

En ung kvinna, som jobbade i detta hus, hade ett svårt allergiskt barn. Det gjorde att hela hemmet måste specialinredas och att vård i det egna hemmet helt enkelt var enda alternativet. Vad har regeringens politik att erbjuda i ett fall som hennes? När familjeekonomin inte längre klarade av kostnaderna för en hemhjälp, var hon helt enkelt tvungen att säga upp sitt arbete som hon dock hade trivts med.

De förslag som vi har med i bagaget – vårdnadsersättning, förvärvs-avdrag, skatt efter förmåga, för att bara nämna något – har ännu inte behandlats. En del av detta vill socialdemokraterna f. ö. skjuta till hösten. Men först om de förslagen genomförs har vi ju en reell chans att få en uppfattning om den verkliga efterfrågan på daghem, familjedaghem och andra vårdformer.

Självklart menar vi att det behovet skall täckas så fort som det över huvud taget är möjligt, och vi har den bestämda uppfattningen att med vår familjepolitik skulle det behovet täckas betydligt snabbare än med den ensidiga satsning som regeringen och fru Dahl förespråkar.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Fru Dahl är oblyg nog att påstå att det inte fanns något annat initiativ än hennes eget förra året när det gäller barnomsorgsutbyggnaden, men det är väl att ta i. Det skulle aldrig falla mig in att förringa fru Dahls insatser på det här området men att hon skulle vara ensam om att kämpa i barnomsorgsfrågan är inte sant. Det fanns bl. a. en partimotion från vpk förra året, där det stod att det behövs en planering av det latenta totalbehovet av barnomsorgsplatser och att statliga barnomsorgsnormer är nödvändiga för att åstadkomma en garanterad utbyggnad. Där anfördes vidare att utbyggnadsnormerna skall anpassas inte bara till det akuta behovet utan också till det verkliga behovet av barnomsorgsplatser. I motionens att-satser krävde vpk dels en plan för ut-

byggnad av förskolan och fritidshemmen, dels utarbetande av förslag till statliga normer för utbyggnad av barnomsorgen med hänsyn tagen till såväl det verkliga behovet av barnomsorg som behovet i skilda typer av kommuner.

Aldrig har väl någon tidigare kallat mig för furie – eller kanske det var furir; jag hörde inte så noga. Inte är jag någon sådan och aldrig kommer jag väl att bli någon heller. Jag tycker att det är anmärkningsvärt att det är just fru Dahl som använder den beteckningen.

Fru Dahl sade vidare att vi skall bygga på samförstånd och frivillighet. Det är just frivilligheten för kommunerna som har lett till den situation vi har på barnomsorgens område. I dag har 8 % av förskolebarnen plats på daghem, och hälften skulle behöva ha det därför att deras mammor förvärvsarbetar. Enligt min mening har vi litat alldeles för mycket och alldeles för länge på kommunalpolitikernas goda vilja. Vi borde för mycket länge sedan ha behandlat barnomsorgen på ett mycket mer seriöst sätt och även lagstiftat om den.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte lätt att i en replik bemöta tre tidigare inlägg, allra minst när området vidgas till att omfatta mycket mer än det ämne vi diskuterar här i dag.

Låt mig säga att jag fortfarande tror på, liksom i alla andra mänskliga sammanhang, att man skall lita till samarbete och frivillighet och människors goda vilja så länge det bara är möjligt. Ibland kan man behöva knuffa på. Men det är ändå en bra princip inte bara när det gäller barn utan också när det gäller kommunalråd eller riksdagsmän eller för den delen statsråd.

Sedan vill jag säga beträffande historieskrivningen om vad som hände förra året att jag tog upp den i och för sig ganska trista debatten av det skälet att så många andra hade gjort det förut i dag och bl. a. hävdat att initiativet till att kräva en tioårsplan för utbyggnaden av daghem togs genom den reservation som här har diskuterats men också på grund av den offentliga debatt som fördes efter riksdagsbehandlingen och som gällde huruvida vi kunde lita på regeringens löften i samband med riksdagsdebatten eller inte. Visst fanns det andra yrkanden men inget yrkande som konkret krävde den här tioårsplanen för tillgodoseende av barnomsorgen som vi nu ser förverkligad i form av ett regeringsförslag, som i sin tur bygger på en överenskommelse mellan regeringen och Kommunförbundet. Något sådant förslag lades inte fram av någon annan. Det är en god princip vi har här i kammaren att var och en själv får avgöra huruvida andra yrkanden som ställs här är så bra att man vill stödja dem. Vi hade många sakliga argument för att inte stödja den reservationen, främst att den inte på ett tillräckligt bra sätt tog upp de krav som vår egen motion ställde, men också att den även tog upp andra krav som ställts i andra motioner och som vi inte tyckte var väl motiverade.

Jag tycker det är bra att många tävlar om att stå faddrar kring detta förslag. Det tyder på uppslutning kring idén, och det kasserar jag också in.

Sedan vill jag säga till fru Troedsson att socialdemokraternas familjepolitik sannerligen inte är någon ensidig satsning. Det är däremot moderata samlingspartiets familjepolitik. Om man inbillar sig att man skall kunna förmå människor att gå tillbaka till en annan livsform genom ekonomiskt nöd tvång, tror jag man tar fel, speciellt om man som moderata samlingspartiet satsar på ekonomiskt stöd som gynnar höginkomsttagare och ytterligare förbättrar deras livssituation men som inte ger någon verklig valfrihet till vare sig låginkomstfamiljer med två föräldrar eller till en ensamförälder.

Vi ger i dag ett mycket betydande stöd – mellan tre och fyra miljarder kronor – till familjer som tvingas leva på en inkomst. Däremot finns en betydande brist att bygga ikapp när det gäller stödet till familjer med två förvärvsarbetande föräldrar i behov av barnomsorg.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju roligt att det låter litet annorlunda nu från Birgitta Dahl än det gjorde nyss. Förut fanns det bara ett enda initiativ som var något att ha, och det var Birgitta Dahls motion, som hon sedan inte kunde rösta på. Nu tävlar vi alla om att ta initiativ, och det är någonting positivt.

Med den nya andan har jag ingen anledning att diskutera. Den inställningen har vi haft hela tiden, att det är bra att det finns socialdemokratiska motioner som vill driva på regeringen. Vi försöker också göra det, och det gör även andra partier.

Självklart får var och en avgöra om han vill stödja en reservation här i kammaren eller inte. Den rätten har jag aldrig förmenat Birgitta Dahl. Men då får man ju också försvara sig. Om man inte vill stödja en reservation, utan i stället stöder en utskottsmajoritet som ligger mycket längre ifrån vad man själv motionerat om, då bör man kunna förklara varför.

Nu säger Birgitta Dahl att hon och hennes medmotionärer hade många sakliga argument för att inte stödja reservationen. Det fanns mycket i den som kom från andra motioner än hennes egen. Om ni nu hade så många sakliga argument, varför framförde ni dem inte? Det hade varit roligt för oss andra att ta del av dem.

Nu är det där historia och har kanske inte så stort intresse, men det framfördes aldrig några skäl. Reservationen begärde en planering som syftade till full behovstäckning inom tio år och inom fem år ungefär vad vi får nu. Den begärde statsbidrag som gav garanti mot urholkning – det har vi också fått nu – och den begärde bättre styrmedel. Allt detta var just sådant som Birgitta Dahl hade tagit upp i sin motion. Ändå kunde ni inte stödja reservationen.

Jag är ledsen att säga att jag i varje fall då inte kunde finna något

annat motiv än att det råkade vara fel partibeteckning på reservationen. Det tycker jag inte är att sätta barnomsorgen främst.

Men nu är det tydligen bra med fler initiativ. Kanske Birgitta Dahl då kan tänka sig att i dag stödja den reservation som vi även denna gång faktiskt byggt på en socialdemokratisk motion, nämligen Lisa Mattsons, om att man inte skall vänta till 1980 med att göra en avstämning, utan göra den snabbare. Om den nya andan finns hos Birgitta Dahl, visa då det genom att stödja denna reservation, som ju uppenbarligen driver på snabbare, precis i samma anda som Birgitta Dahls motion förra året och hennes inlägg i dag. Det skulle vara ett sätt att visa att man inte är snävt bunden till att bara stödja socialdemokratiska synpunkter i varje läge. Nu är detta faktiskt ett stöd för en socialdemokratisk motion. Att rösta på den, skulle inte det kunna tänkas vara ett sätt att driva på?

Fru TROEDSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Mycket skall man höra! Här fick vi höra av fru Dahl att den socialdemokratiska politiken verkligen inte var någon ensidig satsning. Då skulle jag vara väldigt tacksam om fru Dahl ville svara mig på några frågor som jag har ställt så ofta jag har haft tillfälle här i riksdagen, men aldrig fått besvarade.

Vad vill socialdemokraterna göra för de föräldrar som båda vill förvärvsarbeta men som av olika skäl inte kan utnyttja den kommunala barntillsynen? Jag tog ett exempel i mitt förra inlägg, och jag skulle vara väldigt tacksam att få ett svar på den frågan. Jag skulle också vilja få svar på vad de föräldrar skall göra vars inkomst efter skatt, trots bostadstillägg, inte räcker till fast en av föräldrarna helst skulle vilja vara hemma och kanske också skulle göra en större samhällsekonomisk insats på det sättet.

Tänk på ensamföräldrarna. Det finns också ensamföräldrar som skulle tycka att det var värdefullt både för barnen och dem själva att en tid kunna få vara hemma hos dem. Om de ställer sig i kö till daghem menar fru Dahl att samhället omedelbart skall ställa upp och bygga daghemsplatser. Vi vet att en spädbarnsplats nästa år kostar 37 000–40 000 kr. Men om de själva skulle vilja vara hemma hos barnen, till en betydligt lägre kostnad, vad är fru Dahl då beredd att göra för att underlätta för dem att få denna valfrihet? Jag skulle vara väldigt tacksam att någon gång få ett svar på vad socialdemokraternas valfrihet verkligen innebär.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att fru Dahl skall erkänna att det just är frivilligheten och släpphäntheten på barnomsorgens område som lett till den daghems- och fritidshemsbrist vi har i dag.

Vpk står inte fadder för det förslag till utbyggnad som föreligger eftersom vi anser att det är alldeles otillräckligt. Vi tycker att man yvs alldeles förfärligt mycket över en utbyggnad som innebär att 8 % av försko-

lebarne i dag har en plats på daghem och att 21 % skall ha en plats 1980, när det redan i dag behövs plats för hälften av barnen. Vi står hellre fadder för ett utbyggnadsförslag som motsvarar det verkliga behovet och det har vi presenterat tidigare i debatten i dag.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först säga till herr Romanus att vi har kunnat konstatera fakta i det här fallet. Den enda motion som förra året framförde de krav vi nu ser förverkligade var den där jag stod som första namn. Sedan framfördes det andra krav som innehöll bitar av detta men som inte tillgodosåg den helhetssyn vi hade och som inte heller såg ut på det sätt som dagens förslag, vilket jag hoppas skall antas med stor majoritet.

Då frågar herr Romanus varför jag inte framförde några argument i debatten och varför jag inte röstade på hans reservation. Ibland inträffar ett dynamiskt skeende i en politisk situation som gör att vissa saker blir överspelade. Så skedde – och det vet alla – i förra årets riksdagsdebatt och både reservationen och utskottsmajoritetens betänkande var överspelade när debatten var avslutad och jag bl. a. hade fått de löften som socialministern då gav. Resultatet av den dynamiska utvecklingen kan vi se nu. En sak – och det vill jag säga till fru Lantz – i det skeendet är också att vi nu har en ny situation då Kommunförbundet, som representant för kommunerna, ställer upp för att frivilligt genomföra detta, och då tycker jag att vi skall satsa på det.

Sedan vill jag bara helt kort, för tiden medger inte mer – jag tar gärna en utförlig debatt vid ett annat tillfälle – fråga fru Troedsson: På vilket sätt ger moderaternas vårdnadsbidrag på 10 000 kr. en ensamförsörjare möjlighet att försörja sig och sina barn ett helt år? Det är cyniskt att påstå att det ger valfrihet. I ert förslag ges, sedan man tagit hänsyn till skattereduktioner och sådant, tre gånger mer netto till en höginkomsttagare med 100 000 kr. inkomst och hemmamake än det ger till en ensamförsörjande förälder som tjänar 40 000 kr. om året. Det är ett annat avslöjande faktum om moderaternas familjepolitik.

Fru EKELUND (c):

Herr talman! Till socialutskottets betänkande 1975/76:28, som vi behandlar i dag, är fogat ett antal centerreservationer. De flesta av dem har behandlats av mina partikamrater som tidigare varit uppe i talarstolen, och jag vill bara i korthet beröra reservationen 12 som är föranledd av motionen 1975/76:751, som väcktes under allmänna motionstiden i år. Motionen är undertecknad av ett antal centerledamöter, där jag står som huvudmotionär, och den utmynnar bl. a. i ett yrkande om granskning av de läromedel som används i deltidsskolan. Granskningen skulle ske efter i huvudsak samma principer som gäller vid granskning av grundskolans läromedel.

Deltidsskolan, som numera är allmän, besöks glädjande nog av de

allra flesta sexåringar. Detta bidrar på olika sätt till att underlätta den egentliga skolstarten för barnen.

I arbetsplan för förskolan står bl. a. att i förskolans övergripande mål ingår fostransinriktningen och inlärningsprocessens mening.

Någon kursplan i grundskolans mening har deltidsförskolan inte. Men arbetsplanen tar likafullt upp vissa ämnesområden som man skall syssla med för att nå de övergripande målen. Sådana områden är vårt samhälle och förhållandena i andra samhällen, sociala relationer, sexualfrågor och etiska värderingar.

För att möjliggöra en dialog mellan barn och förskollärare inom de här områdena används såväl ljud- och bildprogram som diaserier och böcker med rikhaltigt bildmaterial och text. Som exempel på utökningen av ljud- och bildprogram kan nämnas att budgetåret 1970/71 producerades 10 sådana program för förskolan, medan däremot under budgetåret 1973/74 producerades 32 program inom samma område. Olika förlag anger också att den stora satsningen på nästa generation görs i deltidsförskolan. Ju yngre barn är desto lättare är de att påverka, desto mindre möjligheter har de att kritiskt värdera den information de får och desto viktigare är det att de läromedel som används i deltidsförskolan är allsidiga, sakligt riktiga och objektiva.

Med tanke på att deltidsförskolan är allmän, att läromedlen blir fler och fler, att objektiviteten i sexåringarnas läromedel bör vara lika viktig som i sjuåringarnas samt att alla föräldrar med förtroende skall kunna skicka sina barn till deltidsförskolan har kravet på granskning av deltidsförskolans läromedel rests i motionen 751.

Vi har i dag här i kammaren talat mycket om kvalitet i barnomsorgen och något om föräldrarätt och föräldraansvar. Det är oerhört viktiga saker i all barnomsorgsdiskussion och bör vara vägledande också i deltidsförskolan.

Jag har med det sagda försökt att ge en bakgrund till och en belysning av det krav på granskning av deltidsförskolans läromedel som rests i motionen 1975/76:751 och som lett till en centerreservation.

Herr talman! Jag ber slutligen att få yrka bifall till de centerreservationer som finns fogade till socialutskottets betänkande nr 28.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! I den uppdelning som herr Nordberg och jag gjort inför debatten om detta utskottsbetänkande har det kommit på min lott att bevaka reservationen 12. Jag vill säga till fru Ekelund att jag tror att vi har en i grunden olika syn på denna fråga. Det framgår av ett särskilt yttrande som också av centerpartister fogats vid betänkandet. Man vill få in deltidsförskolan under skolstyrelsen och skolöverstyrelsen. Man vill alltså betrakta den som en skola, och i förlängningen av detta resonemang ligger att man också helt enkelt vill sänka skolåldern. Vi har tagit ställning mot detta och vill att deltidsförskolan skall omhänderas av sociala myndigheter.

Då är frågan alltså om läromedlen skall utsättas för sådan granskning som grundskolans material blir föremål för. Vi har i vårt betänkande svarat att den tid kanske kommer då man måste göra detta, men så är inte fallet f. n. och vi vill undvika en sådan granskning. Verksamheten står, som fru Ekelund nämnde, under socialstyrelsens överinseende och det är den som lägger fram materialet. Än så länge har vi i varje fall inte i utskottet ansett att vi bör förorda en granskning av materialet i läroboksnämnden. Vi har, som fru Ekelund säkerligen lägger märke till om hon läser vår skrivning noga, infogat ett "nu" i detta sammanhang.

Fru EKELUND (c) kort genmäle:

Herr talman! Som framgick av mitt första anförande var inte motivet till önskan om en läromedelsgranskning i förskolan att förskola och grundskola skulle sammanföras, churu jag har stora sympatier för det. Jag tror på en integration mellan deltidförskolan och grundskolans lågstadium. Men det kan vi lämna därhän eftersom det inte var just det vi skulle diskutera nu.

Jag uppskattar den skrivning i utskottsbetänkandet vilken, som herr Svensson i Kungälv betonade för en stund sedan, innehåller det lilla ordet "nu". Jag tror att vi i sak inte är så oense, men jag håller fortfarande fast vid att det måste vara lika viktigt för deltidförskolans barn som för lågstadiets att få en allsidig och objektiv information via de olika läromedel som man använder i dessa skolformer.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Jag förde in resonemanget om integrationen med grundskolan eftersom det ligger i förlängningen av motionens förslag. Om deltidförskolan sammanförs med grundskolan, kommer naturligtvis deltidförskolans material att granskas på samma sätt som grundskolans. Vi har velat integrera deltidförskolan med daghemmen och annan verksamhet på det sociala området. Det är en väsentlig skillnad.

Fru LANDBERG (s):

Herr talman! I propositionen 92, som vi nu behandlar, föreslås att den allmänna målsättningen för utbyggnaden av barnomsorgen skall vara att plats inom den kommunala barnomsorgen skall beredas alla barn i förskoleåldern till förvärvsarbetande eller studerande föräldrar samt för barn med särskilda behov av stöd och stimulans, så att efterfrågan på sådana platser kan tillgodoses. Detta mål för samhällets barnomsorg, innefattande även fritidsverksamhet för barn i skolåldern, bör successivt uppnås i alla kommuner inom den närmaste tioårsperioden. Om man skall kunna förverkliga målsättningen, måste också frågan om omsorgen för de barn som har föräldrar med s. k. obekväma arbetstider uppmärksammas på ett helt annat sätt än hittills. Det är här fråga om barn till affärsanställda, sjukvårdspersonal, anställda inom industrin m. fl.

En enkät som LO gjort om barnomsorgen ger klart besked om behovet

av andra öppethållandetider för barnomsorgen än de nuvarande. Det finns ett markant behov av att såväl daghem som fritidshem öppnar tidigare, håller öppet längre på kvällarna och att barnomsorgen ordnas för skiftarbetarna och för dem som arbetar på helger och obekväma arbetstid i övrigt.

Av LO-undersökningen framgår att 81 500 LO-barn behöver barnomsorg under andra tider än dem som daghem och fritidshem erbjuder.

Enligt svaret på LO-enkäten behöver 58 000 barn längre öppethållande på kvällarna. 48 000 barn behöver få komma tidigare till dag- och fritidshemmen på morgnarna och 26 000 behöver omsorg på nätterna. Dessutom behöver 40 000 tillsyn på helgerna. De flesta av LO-föräldrarna anser enligt enkäten att längre öppethållandetider löser deras barnomsorgsproblem bäst. Detta gäller för 22 000, och nästan lika många – 20 000 barn – vill ha en kommunal barnsamarit som kommer hem och ser efter barnen. För 13 000 barn väljer föräldrarna alternativet kommunal dagmamma, som de kan lämna barnen hos.

LO-undersökningen visar också att ca 700 barn under sju år är utan tillsyn under någon del av dygnet. Totalt är 37 300 barn t. o. m. elva år till förvärvsarbetande föräldrar utan tillsyn under viss tid på dygnet.

Bara 29 000 LO-barn har plats på daghem, medan 87 300 vill ha det; bara 9 120 har plats på fritidshem, men 46 200 vill ha det.

I motionen 1975/76:1270 har jag tillsammans med några andra riksdagsmän som tillika är LO-medlemmar hemställt att riksdagen hos regeringen begär initiativ som syftar till försöksverksamhet med bl. a. ökade öppethållandetider inom barnomsorgen. Utskottet hänvisar till Luleåförsöken och avstyrker motionen. Jag vill i det här sammanhanget tacka herr Evert Svensson för hans förtydligande av utskottsmajoritetens inställning i denna fråga.

Frågan om att klara barnomsorgen för barn som har föräldrar med obekväma arbetstider är en mycket svår och komplicerad fråga, och lösningarna kan aldrig bli entydiga, utan förmodligen måste man komma fram till en hel rad olika lösningar för att tillgodose barnens bästa. Därför tror jag inte att det räcker med enbart den försöksverksamhet som pågår i Luleå, utan vi måste få försöksverksamhet också på en rad andra platser i landet där arbetsmarknad, miljö, behov osv. är olika. I försöken måste satsas tillräckliga resurser, och det måste bli en så snabb utvärdering av försöken som möjligt.

Den stora och betydelsefulla satsningen på utbyggnaden som propositionen 92 innebär hälsar jag med största tillfredsställelse, men skall vi nå den målsättning som anges i propositionen måste vi se till att barn som har föräldrar med obekväma arbetstider får del av den reformen.

Herr talman! Med det anförda har jag velat rikta uppmärksamheten på att nästa viktiga steg inom familjepolitiken måste bli att lösa barnomsorgsproblemen även för dem som har obekväma arbetstider.

Torsdagen den
1 april 1976

Barnomsorgen

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Jag har med tacksamhet konstaterat att en motion, som jag tillsammans med en medmotionär gav in för något år sedan och där vid begärde att av kristna samfund och ideella organisationer ordnade förskolor skulle kunna inräknas i den kommunala planen för förskolor, nu har tillgodosetts. Såvitt jag kan förstå av utskottets skrivning skall dessa skolor, om de drivs så att säga som heltidsskolor, kunna inräknas i grunden för statsbidrag till kommunen, som sedan får fördela bidraget.

I en motion i år har fru Ekelund och jag yrkat "att riksdagen som sin mening beslutar att samverka mellan förskola och svenska kyrkan samt kristna samfund i form av att viss veckotimme ställs till de senares disposition kan och bör ske därest huvudmännen därom är ense".

Om denna sak har utskottet i och för sig skrivit ganska gynnsamt, men å andra sidan är det rätt oklara satser som möter. Utskottet säger: "Mot bakgrund härav" – dvs. vad utskottet tidigare anfört – "bör det vara möjligt att på initiativ från förskolan i lämpligt sammanhang låta företrädare för olika samfund få besöka denna och då ge sin syn på livsåskådningsproblem. Det skulle emellertid strida mot principerna för förskoleverksamheten om besök av svenska kyrkan eller andra samfund schemalades."

Såvitt jag kan förstå finns det inget schema för en förskola. Verksamheten där är inte schemalagd, och då finns inte heller någon möjlighet att schemalägga sådana här besök. Naturligtvis kan man tänka sig att besök läggs inom den tid då förskolan normalt fungerar, men de kan – vilket påpekas i betänkandet – också läggas efter denna tid. I anslutning till ett motionsförslag därom har en reservation fogats till utskottets betänkande.

Det verkar som om man ibland rör sig med litet för märkvärdiga begrepp i förhållande till den nivå på vilken förskolan arbetar. Utskottsmajoriteten säger att det bör finnas plats för livsåskådningsfrågor, den talar om livsåskådningsproblem osv. Jag tror inte att barnverksamheten inom kristna samfund eller ideella organisationer behandlar sådana högtstående frågor, men däremot tar den upp sådana livsnormer som man nog måste gynna hundra procentigt, vare sig man är en bekännande kristen eller inte. De gamla tio Guds bud tror jag exempelvis är lika aktuella för oss i vårt samhälle, vilken kategori människor vi än tillhör. Du skall icke stjäla, du skall icke dräpa, du skall icke bära falsk vittnesbörd osv. – det är ju nödvändiga grundelement i hela vårt samhällsliv. Och det är sådant som man sysslar med i barnundervisningen. Jag tror – för att hämta ett exempel också från Nya Testamentet – att det vore väldigt värdefullt, i fall vi kunde få attitydbildningar hos barnen som ansluter sig till Bergspredikan och dess etik – exempelvis att man skall älska sin nästa som sig själv, vilket är något av grundtemat i Bergspredikan.

Det finns i vårt land sedan ungefär 150 år en söndagsskola. Jag tog reda på hur det ligger till med den i dagens läge och fick veta att den alltså undervisar 215 000 barn varje vecka.

Men söndagsskolans verksamhet har avtagit den senaste tiden, och det beror på vissa funktionsförändringar i vårt samhälle. Vi har fått ökad biltäthet, ökad levnadsstandard. Många har sina sommarställen osv., och det går inte att samlas på samma sätt som förr då man inte hade dessa medel till sitt förfogande och inte hade så god råd.

Det finns många söndagsskollärare som är hängivna, som aldrig tänker på att de skall få något timarvode utan som gärna stiger upp tidigt på söndagsmorgonen och offrar sin fritid för att gå och undervisa barnen. De tycker om barnen och vill ge dem det bästa de kan. Många av dessa söndagsskollärare har de senaste åren sökt finna vägar att under vardagarna, då det är bättre samling, kunna ge en motsvarande undervisning. Det är i dag, läser jag här, ungefär 80 000 barn som går på frivilliga barntimmar. I den mån man fyller vardagen med dessa ju för oss alla mycket attraktiva förskolor – och vi skall vara tacksamma för att de finns – minskar möjligheterna att bedriva den verksamhet det här gäller.

Jag känner ett behov av att säga att jag inte tror att förskolans värde på något sätt skulle minska om man från det allmännas sida kunde vara mycket positiv till att dessa frivilliga lärare alltjämt finge meddela denna undervisning, som de bedriver av kärlek till barnen och av kärlek till samhället. Ty vad vore bättre än att vi finge barn som verkligen finge dessa attityder, som representeras låt mig säga av tio Guds bud och av Bergspredikans etik, så väl inetsade som möjligt?

Jag var med på en familjegudstjänst för några söndagar sedan och hörde en av dessa frivilliga lärare som höll en lektion. Det var en verkligt samhällstillvänd lektion. Hon talade om vilka skatter som man kan söka. Det blev en genomgång av allt det goda som vi äger i vårt land. Hon talade om skolutbildningen, våra kulturvärden, det rent materiella goda som vi har fått. Hon talade om den fina åldringsvården, om hur pensionärerna har det nu mot vad de hade det förr och om att fattigdomen håller på att försvinna. Det var väldigt mycket som gjorde att man satt och tänkte på vad vi ändå har att vara tacksamma för. Hon letade fram den ena skatten efter den andra. Men så kom hon till ytterligare en sak som jag tycker inte var mindre viktig, och det var att de bästa skatterna inte representeras bara av prylar, att det finns skatter som är ännu värdefullare, som hör till vårt inre liv. Jag tror att det är mycket bra att även barn får reda på att all lycka inte ligger i yttre prylar utan att det finns egenskaper, känslöstämningar, upplevelser osv. som är av betydelse.

Herr talman! Jag har givetvis inget yrkande här, men jag tycker nog att det verkar av utskottsbetänkandet, även om det är rätt positivt skrivet, som om man på något sätt är rädd för att släppa in något av denna undervisning i samband med våra förskolor. Jag tror att det vore gynnsamt för förskolorna och för vårt samhälle om man inte vore rädd för att tala om och lära bort sådana här saker som ändå är så väsentliga för vårt samhälle och för vår framtid. Jag tror att man skulle kunna skapa ett ännu intimare samarbete mellan kommunerna och dessa fri-

villiga undervisare. Det gäller inte bara kristna organisationer; det finns också andra organisationer som har ett budskap som är mycket gynnsamt för vårt samhälle. Dessutom tror jag att man skulle skapa ett väldigt stort förtroende för förskolan, ty det är många föräldrar som verkligen har en stark önskan att deras barn skall få just dessa attityder och dessa intryck som det här är fråga om.

Fröken MATTSON (s):

Herr talman! Tidigare under debatten sade fru Dahl att det beslut som vi snart är redo att fatta här i riksdagen – ett beslut om barnomsorgen som bygger på den överenskommelse som är träffad mellan Kommunförbundet och regeringen – är ett historiskt steg. Jag vill, herr talman, mycket gärna instämma i det omdömet. Det är något mycket glädjande att vi nu har en plan för samhällets utbyggnad av barnomsorgen, en plan som sträcker sig många år framöver. Den ligger helt i linje med meningarna inom den organisation som jag representerar. Vi hävdade på vår kongress att barnomsorgen är det svenska samhällets mest brännande problem och att den frågan måste stå i förtur i det politiska agerandet. Planen ligger alltså helt i linje med vad vi där har slagit fast.

Vi noterar också med tillfredsställelse den principiella förklaring som departementschefen gör i propositionen, nämligen att samhällets barnomsorg är till för barnens skull. Den är alltså inte någon ersättning för familjerna utan en komplettering som tillgodoser barnens behov av stimulerande och utvecklande aktiviteter. Det blir fortfarande så att samvaron i familjen blir det centrala i barnets uppväxt.

Men man kan självfallet hysa oro för att den plan som nu föreligger – 100 000 daghemsplatser och 50 000 platser i fritidshem – inte kommer att fylla de verkliga behoven. På det socialdemokratiska kvinnoförbundets kongress hade vi en större ambition. Vi ville ha en utbyggnad av barnomsorgen för förskolebarnen med 50 000 platser per år fram till 1981 och för behovstäckning av all barnomsorg som målsättning för år 1985.

Vi har, och det har ofta citerats i debatten här i dag, en hel del olika siffror som anger hur stort behovet är. Fru Landberg har strax före mig refererat Landsorganisationens utredning, den största i sitt slag här i landet och det finns också andra beräkningar på hur stort behovet av barnomsorg är. Jag skall inte redovisa dessa siffror här, de kommer att återfinnas i snabbprotokollen från många anföranden tidigare i dag.

Jag tror att man också måste peka på långtidsutredningens beräkningar. Den räknar ju med att ökningen i arbetskraften under perioden 1975–1980 liksom 1970–1975 beräknas komma att utgöras av kvinnor. Denna ökning beräknas i sin tur till 40 % bestå av kvinnor med barn under 7 år.

Allt detta talar för att vi måhända behöver långt fler daghemsplatser än vad vi vet i dag. I en motion som jag är huvudmotionär för, nr 1277, och som är lämnad i anslutning till propositionen och till socialutskottets betänkande, har vi tagit upp en del principresonemang omkring detta förhållande. Vi har pekat på ett behov som inte finns med i över-

enskommelsen men som vi ändå måste trycka mycket starkt på. Det är behovet av spädbarnshem för föräldrar med små barn, alltså sådana föräldrar som måste ha plats för sitt barn sedan föräldraförsäkringen upphört därför att de måste tillbaka till arbetslivet. Liksom fru Landberg har vi pekat på behovet av litet mera flexibla tider på daghemmen och sagt att man mycket noga måste följa en del av de försök som görs med andra öppethållandetider för föräldrar med annorlunda arbetstider.

Vi vet med andra ord mycket litet om det verkliga behovet, och vi är klart medvetna om att det finns stora brister i kommunernas planer för barnomsorgen. Men vi har inte rest några ytterligare krav på daghemsplatser utöver vad som föreslås i propositionen, eftersom det ekonomiska utrymmet inte medger det. Däremot har vi i motionen tagit upp ett resonemang om hur vi i framtiden skall kunna garantera jämställdhet för barnen och för föräldrarna, dvs. när det finns så många daghemsplatser att det täcker behovet. I det sammanhanget har vi sagt att vi är rädda för att många kommuner inte kommer att klara den plan som fastställts i överenskommelsen.

Nu säger utskottet – och man hänvisar också till det i överenskommelsen mellan regeringen och Kommunförbundet – att det skall tillsättas en arbetsgrupp som skall vara kommunerna till hjälp för att beräkna det verkliga behovet. Det är mycket bra. Men vi har mycket starkt hävdad att man måhända i framtiden kommer att finna att planerna inte har realiserats så som det var tänkt. Likaså har vi pekat på att väldigt mycket beror på viljan och ambitionen hos kommunalt beslutande organ och kommunalt verksamma män och kvinnor ute i landet. Därför har vi sagt i vår motion att vi beklagar att man i den träffade överenskommelsen satte 1980 som riktpunkt för att se tillbaka och utvärdera resultaten av fem års ansträngningar för att bygga ut barnomsorgen. Vi hade helst sett att man hade valt en tidigare tidpunkt för avstämningen. Vi tvivlar på att samtliga kommuner utan en tvingande lagstiftning hjälpligt kommer att bygga ut sin barnomsorg. Och en sådan lagstiftning kanske måste tillgripas, om det visar sig att målsättningen under femårsperioden – man kan med ledning av kommunernas förskoleplaner uppskatta platsbehovet fram till 1980 till 80 % – inte uppfylls. Vi är med andra ord inte alls främmande för att det kan bli nödvändigt med en tvingande lagstiftning. Socialministern har också i tidigare debatter sagt att man kan tillgripa det som en yttersta åtgärd.

Herr Romanus åberopade här reservationen 4 till socialutskottets förelärande betänkande nr 28, i vilken just den motion som jag här talat om, motionen 1227, åberopas. Jag hörde också herr Romanus uppmana Birgitta Dahl att rösta för den reservationen. Birgitta Dahl har självfallet rätt att trycka på vilka knappar hon vill. Men jag har främst begärt ordet här i kväll för att säga att jag för min del inte har någon anledning att rösta för reservation 4. Den bygger helt och hållet på en felläsning och en missuppfattning av vår motion.

Vi beklagar att man i överenskommelsen inte valde att göra en av-

stämning efter en tvåårsperiod. Men vi vet att detta är en överenskommelse mellan regeringen och Kommunförbundet, och denna överenskommelse har vi accepterat. Vi säger alltså i motionen att vi hade hoppats att riksdagen skulle ge regeringen till känna att vi 1980, då femårsperioden är över och då man kan göra en tillbakablick och en avstämning, skall se hur långt man har hunnit och vilka medel som bör tillgripas för att eventuellt driva på en utbyggnad av barnomsorgen som inte har ägt rum. Vi har aldrig, som det heter i reservationen 4, krävt att en bedömning skall göras redan före 1980. Följaktligen kan jag endast, herr talman, be att få yrka bifall till socialutskottets hemställan.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är tydligt att det är besvärligt för socialdemokratiska motionärer om de råkar få stöd av utskottsledamöter från andra partier men inte från sitt eget. Det är ledsamt att det skall behöva vara på det sättet. Vi har faktiskt försökt att ta fasta på det positiva som motionärerna fört fram. Jag kan upppepa det jag sade tidigare: Det var inte så att vi eftersträvade att göra en reservation för att ställa till trassel för socialdemokraterna. Jag eftersträvade att utskottet skulle skriva mera positivt om den här motionen. Jag anser att reservationen är mera positiv än utskottets skrivning. Reservationen innehåller den viktiga tanken att man inte skall vänta till 1980 innan man bedömer om det behövs några ytterligare åtgärder, om kommunerna inte kan fullfölja programmet.

Att reservationen inte strider mot överenskommelsen är alldeles klart. Socialministern har här tidigare intygat att folkpartiet till alla delar ställer upp bakom överenskommelsen.

Det är möjligt att motionen är litet oklart skriven. När man i motionen säger att en tidigare avstämning hade varit bättre och att man inte står främmande för att det kanske endast är med tvingande lagstiftning som kommunerna kommer att hjälpligt bygga ut sin barnomsorg, då kan jag inte fatta det på annat sätt än att man avser just vad vi har sagt i reservationen. När man i yrkandet begär att riksdagen skall anhålla hos regeringen om åtgärder i enlighet med vad som anförts i motionen om lagstiftning om utbyggnad av barnomsorgen kan jag inte förstå annat än att det som sägs i reservationen måste vara mera tillfredsställande från motionärernas synpunkt än det som står i utskottets betänkande. Jag förstår annars inte vad som är syftet med motionen. Det måste väl vara att driva på? Om man står i valet mellan att stödja utskottet, som säger nej, och reservationen, som vill verka i samma riktning som motionärerna, borde det väl vara naturligt för motionärerna – om de inte fäster alltför stort avseende vid partibeteckningar – att rösta på reservationen, som ligger närmast. Så oerhört fastlåsta vid partibeteckningarna skall vi väl inte behöva vara när det gäller en sådan här sak. Lisa Mattson.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att fröken Mattson har rätt i att det finns anledning till oro för att planens mål inte kommer att uppfyllas. Jag tror

att det finns anledning att göra en avstämning inte bara 1980 utan också på vägen fram till 1980.

Vpk har funnit anledning att stödja denna motion och står också tillsammans med herr Romanus för reservation nr 4. Vi har tyckt att det är angeläget att stödja det som framförs i motionen. Vi har tidigare krävt att tvingande lagstiftning för kommunerna skulle tillgripas. Den utveckling som vi har haft på barnomsorgens område tycker jag är ett bevis för att vi borde ha haft en lagstiftning för länge sedan.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligtvis roligt om man får stöd för en motion, men då måste motionens innehåll vara korrekt återgivet. Herr Romanus läste bara en halv mening. Jag skall be att få fortsätta med den: " -- att denna åtgärd" -- alltså en tvingande lagstiftning -- "måste tillgripas, om det visar sig att målsättningen under femårsperioden --- inte uppfylls." Det är klart utsagt där att vi syftar på 1980. Vår motion gick ut på att regeringen för riksdagen 1980 skulle lägga fram sin avstämning och sina planer och tala om huruvida det behövdes en tvingande lagstiftning eller inte. Jag fruktar ibland att den behövs. Före 1980 har vi emellertid inte krävt någonting. Vi har beklagat att överenskommelsen har hindrat en tidigare avstämning.

Herr ROMANUS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Missförståndet kanske i så fall beror på att fröken Mattson och hennes vänner har väckt en motion för att beklaga i stället för att få till stånd åtgärder.

Fröken MATTSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Romanus tycks bara läsa mellan raderna och har tydligen inte läst resten av motionen som verkligen också innehåller en rad konkreta krav.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Vi har snart diskuterat barnomsorg i sex timmar, och jag skall inte förlänga debatten så mycket. Jag hade tänkt beröra reservationen 20 vid betänkandet, men jag vill först göra några kommentarer till en del uttalanden från socialdemokratisk sida.

Herr Carlshamre har utförligt behandlat moderata samlingspartiets syn på utbyggnaden av barnomsorgen och redogjort för vår uppfattning, att den måste ske i sådan takt att den på sikt motsvarar den reella efterfrågan. Det innebär på intet sätt att den kommer att avstanna. Det är om den reella efterfrågan som åsikterna i dag har gått isär. Jag vill ta fram två synpunkter som inte har diskuterats här förut.

Riksdagen har ett förslag på sitt bord om höjning av bostadsbidragen. Från en inkomst på 32 000 kr. till en inkomst på 54 000 kr. föreslås reducering göras med 15 %. För inkomster över 54 000 kr. skall bostadsbi-

dragen reduceras med 24 %. En inkomst på 54 000 kr. är inte onormal i dag. Det innebär att i en familj där en förälder arbetar och den andra föräldern skall gå ut på arbetsmarknaden kommer merkostnaderna att vara dels naturligtvis skatten på den nya inkomsten men därefter också den kraftiga reduktionen av bostadsbidraget och kostnaderna för barnomsorgen. I många fall kommer man i familjer med två barn upp i en marginaleffekt för den nya arbetskraften på bortåt 80 %, och givetvis är det tänkbart att man får ännu högre marginaleffekt.

Det måste vara rimligt att tro att man inför det fria valet mellan att förvärvsarbeta eller att själv svara för barntillsynen också gör en ekonomisk bedömning. För att undvika missförstånd vill jag säga att vi på intet sätt har motsatt oss de här bostadsbidragen eller uppjustering av dem, men vi är medvetna om att effekten definitivt kan bli en ökad benägenhet hos en av föräldrarna att stanna hemma och vårda barnen, dvs. i princip samma effekt som vi har avsett med vårt förslag om vårdnadsersättning.

Den andra synpunkten gäller vad fru Dahl sade och sammanhänger med vad jag nyss anförde, nämligen att det skulle vara alla "kvinnors" – det var det ord fru Dahl använde – absoluta övertygelse att de helst skulle vilja arbeta även om det fanns en vårdnadsersättning. Vi har en föräldraförsäkring, som gäller för sju månader efter barnets födelse. Jag har inte tagit reda på, vilket jag önskar att jag hade gjort, hur många nyblivna föräldrar som avstår från att utnyttja försäkringen – det finns säkerligen de som gör det – därför att förvärvslivet lockar dem eller därför att de av andra skäl vill förvärvsarbeta även under dessa sju månader. Vi har ingen rimlig orsak att tro att effekten inte skulle bli i stort sett densamma – även om det givetvis inte skulle bli 100 %, 98 % eller vad det nu kan vara för andel som skulle stanna hemma – om den tid under vilken en av föräldrarna får möjlighet att stanna hemma hos barnet ökas från sju månader till tre år. Vi måste se klart vilka reella alternativ föräldrarna ställs inför. Det är mot den bakgrunden vi skall planera utbyggnaden. Målsättningen att utbyggnaden skall svara mot efterfrågan är ju gemensam.

Barnmiljöutredningen har i sitt betänkande Barn och föräldrars arbete klargjort att många föräldrar på grund av arbetstidens längd och förläggning inte har tid med sina barn i önskad utsträckning. I vissa avseenden utgör betänkandet en beklämmande läsning, och det utgör i sig en mycket stark motivering för att småbarnsföräldrarnas arbetstid måste förkortas. Men det visar också att socialministerns och många andra talaras påstående att föräldrarollen inte förändras i samband med en utbyggd barnomsorg inte är riktigt.

Tiden som ägnas barnen när båda föräldrarna arbetar – och nu citerar jag barnmiljöutredningen – "blir ofta kort och kvalitetslös". Den tid som står till buds för samvaro fylls ofta av andra uppgifter, och den tid som föräldrarna direkt kan ägna barnen är ofta mycket kort.

Vi i moderata samlingspartiet är medvetna om att det finns en konflikt

mellan kravet på jämställdhet mellan könen och barnens bästa. Herr Svensson i Kungälv började också sitt anförande med att helt riktigt påpeka att det här föreligger en konflikt som fordrar ett ställningstagande. Vi tycker, herr talman, att det är riktigt att erkänna den konflikten i stället för att dölja den med fraser av olika slag, så som några har gjort. I det ställningstagandet har vi satt barnens bästa före kravet på absolut jämställdhet.

Vi har däremot givetvis inte förnekat att barn – och i synnerhet då litet större förskolebarn – har ett mycket stort utbyte av kontakter med kamrater, personal och förskola. Det är också bakgrunden till vårt stöd till den allmänna förskolan.

I reservationen 20 tar man upp frågan om rätten för alla sexåringar att gå i deltidsgupp, och man tar även upp frågan om ledningen av den allmänna förskolan. Moderata samlingspartiet har i en partimotion förordat att den allmänna förskolan skulle ligga under skolstyrelsens huvudmannaskap. Vi har gjort det av flera olika skäl. Vi har, såvitt jag vet, i Sverige världens högsta ålder för skolstart. Det finns andra länder som också har gränsen sju år, men i de flesta europeiska länder börjar barnen i skolundervisningen vid fem eller sex års ålder. Man har också under de senaste decennierna kunnat konstatera att barnen mognar allt tidigare. Förskolan för sexåringar ser i dag helt annorlunda ut än den gjorde för tio år sedan. Det har växt fram krav på läromedel för förskolan, förskolläro-utbildningen har förändrats och alltmer närmat sig lågstadieläro-utbildningen, inte minst när det gäller metodiken.

I den nu framlagda SIA-propositionen betonas särskilt värdet av ett ökat samarbete mellan lågstadium och förskola. Vissa barn som inte anses mogna att börja i skolan skall ges tillfälle att fortsätta i den allmänna förskolan, men de skall stå under skolstyrelsens huvudmannaskap.

Redan nu finns det alltså ett otvetydigt dubbelförfarande när det gäller ansvaret för barnen.

Detsamma gäller den utbyggda fritidsverksamheten. Här kan man faktiskt tala om en kollision mellan SIA-utredningen och barnstugeutredningen.

Statsrådet Lena Hjelm-Wallén har löst frågan genom skrivelser om samarbete och lagt ansvaret för huvuddelen av fritidsverksamheten på föreningar. Klart står emellertid att föreningarnas verksamhet kommer att beröra såväl de icke timplanebundna delarna av den samlade skoldagen, för vilken kommunen är huvudman, som aktiviteterna efter skolans slut när den kommunala fritidsverksamheten får ökade resurser, bl. a. genom föreningsstödet till ungdomsverksamheten.

Nu har i den reservation jag pekar på moderata samlingspartiets ledamöter begärt en samlad översyn av huvudmannaskapsfrågorna. Det är nämligen inte så alldeles lätt att lösa dessa. På många håll i Sverige var det tidigare så att den s. k. lekskolan låg under skolstyrelsen medan daghemsverksamheten låg under sociala centralnämnden eller barnavårdsnämnden.

I anslutning till propositionen om den allmänna förskolan väcktes det ingen motion om delat huvudmannaskap för olika delar av förskolan. Statsrådet slog fast i propositionen att hela förskolan skulle ha samma ledning.

Det glädde mig att fröken Andersson i sitt yttrande också insåg att man på sikt måste göra en översyn av dessa frågor därför att arbetsförhållandena alltmer griper in i varandra och den allmänna förskolan för sexåringar i allt högre grad närmar sig lågstadiet och lågstadieundervisningen.

Det måste – både mot internationell bakgrund och mot bakgrund av barnens krav på effektiv pedagogisk ledning – vara det riktiga att skolstyrelsen på sikt också får ledningen av den allmänna förskolan.

Herr talman! I den nämnda reservationen har vi också berört det faktum att barn som är anvisade plats i förskola därmed i flera fall inte kan anses direkt berättigade att också gå i den allmänna förskolan. Jag syftar här på barn som vistas i familjedaghem, som ju är en del av förskolan. I vissa kommuner förekommer det att dessa barn går miste om en plats i den pedagogiska allmänna förskolan.

Herr Svensson i Kungälv har sagt att man inte kan flytta barn från daghem till allmän förskola. Det kan man i princip. Jag är däremot medveten om att det kan innebära ökade kostnader. Mot den bakgrunden anser jag det likväl riktigt att göra ett klart uttalande om att kommunerna har möjlighet till sådan överflyttning – inte minst mot bakgrund av att daghem i många fall inte har möjlighet eller resurser att ge eleverna den mer avancerade pedagogiska träning som den allmänna förskolans deltidsgupper kan ge.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 20.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sundberg sade att om vi skulle ställa familjerna inför reella alternativ så skulle vi nog få se att de skulle välja en annan livsform än den majoriteten av småbarnsföräldrarna nu har.

Jag hävdar återigen att detta är en missuppfattning. Vi talar om de 100 000 daghemsplatser och de 50 000 fritidshemsplatser som vi nu skall fatta beslut om. Vi vet ju att behovet bland dem som redan förvärvsarbetar är bra mycket större än detta. Bl. a. genom LO:s nyligen genomförda och presenterade undersökning vet vi att 40 % av de hemarbetande föräldrarna önskar gå ut i arbetslivet, om de kan få jobb och barn tillsyn. Därför är det som moderata samlingspartiet här i dag har påstått alls inte förankrat i verkligheten. Det är det snällaste man kan säga om det.

Sedan påstod fru Sundberg att det finns en konflikt mellan barnens bästa och kravet på jämlikhet mellan könen och ville därmed också göra gällande att bara moderata samlingspartiet sätter barnens bästa i centrum. Vi kan inte gå med på att det ovillkorligen finns en sådan konflikt. Det blir en sådan konflikt, om man ställer föräldrarna inför omöjliga val. Vi menar att man med barnens bästa i centrum bör vidta åtgärder

för att lösa upp denna konflikt för föräldrarna så att de kan förena föräldraskapets ansvar med normala kontakter med andra vuxna och med arbetslivet. Det är ett arbete som verkligen är väl förenligt med barnens bästa och mycket möjligt att genomföra.

Får jag till slut, herr talman, såsom en illustration till vad jag har hävdats om att vi sätter barnen i centrum läsa upp en central passus ur socialdemokratins och fackföreningsrörelsens aktionsprogram inför valet. Där säger vi:

”Barnen är vår gemensamma framtid. Därför är deras uppväxtvillkor en angelägenhet för oss alla. Vi vill skapa ett samhälle där alla barn har möjlighet att växa upp på goda och likvärdiga levnadsvillkor. Barn behöver gemenskap med föräldrarna, med andra vuxna och med andra barn.”

Med de orden har vi socialdemokrater enkelt och klart velat säga ifrån att insatserna för att förbättra barns och ungdomars uppväxtvillkor är så viktiga att de måste stå i centrum för det politiska arbetet, att det är barnens behov som skall bestämma inriktningen av familjepolitiken och samhällsplaneringen i stort samt att vi alla vuxna har ett gemensamt ansvar för alla barns uppväxtvillkor och för att stödja föräldrarna.

Med detta, herr talman, har jag velat visa på att jag inte anser att moderata samlingspartiet av alla partier kan göra anspråk på att ensamt stå för barnens bästa.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har tidigare fört en debatt både om huvudmannaskapet och om den andra frågan som fru Sundberg tog upp, nämligen överflyttningen från daghem till deltidsskolor, så jag skall inte säga mer om det. Jag vill bara hänvisa till s. 21 i socialutskottets betänkande nr 28. Där står många bra saker om just överflyttningen.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Dahl påstod att vår politik inte skulle vara förankrad i verkligheten. Men om er politik är förankrad i verkligheten, varför vågar ni inte i så fall ge föräldrarna en reell valfrihet i den betydelsen att stödet från samhället skall vara detsamma antingen man utnyttjar kommunal barntillsyn eller ej. Den typen av valfrihet är vad vi har begärt, därför att vi vågar göra det provet med föräldrarna.

Sedan anförde fru Dahl några siffror, och de är givetvis helt korrekta. Det finns i dag ca 110 000 daghemsplatser, medan 400 000 barn under 10 år behöver barnomsorg i någon form. Men, fru Dahl, när det gäller planeringen av utbyggnaden i framtiden – och vi har inte motsatt oss en utbyggnad – kan man naturligtvis på olika sätt styra kravet så att man kan komma fram till en situation, där kommunal barntillsyn praktiskt taget krävs för varje barn under skolåldern. Sådana tongångar har framförts här i dag, dock inte av fru Dahl. Är det målsättningen, så är behovet självfallet ännu större än de 100 000 platserna. Vi vill ha

Barnomsorgen

klarhet i vad som är det verkliga behovet. Mer har vi inte begärt att få svar på. Socialdemokraterna tycks emellertid inte vilja gå med på att starta en försöksverksamhet.

Fru DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Det största hindret för föräldrarnas valfrihet i dag är att så många av dem som önskar hjälp med barnomsorgen inte kan få det. Jag kan inte se på vilket sätt föräldrarnas valfrihet skulle öka med ett familjestöd av det slag som moderaterna har föreslagit. Som jag redan tidigare har framhållit, skulle enligt det förslaget en höginkomsttagare som tjänar 100 000 kr. om året och har en hemmamake få behålla netto 618 kr. i månaden. I en familj där mannen tjänar 35 000 och kvinnan tjänar 18 000 kr. skulle de få behålla 465 kr. i månaden. Om mannen tjänar 50 000 kr. och kvinnan är hemmafru skulle familjen få behålla 483 kr. i månaden. En ensamförsörjare slutligen, som tjänar 40 000 kr. om året får 221 kr. i månaden, och jag undrar vilken ensamförsörjare som väljer att stanna hemma hos sina barn, lämnad att klara dem på 10 000 kr. om året.

Jag kan inte förstå på vilket sätt ett genomförande av ett sådant förslag skulle kunna ge föräldrarna en situation med verklig valfrihet.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag behöver väl inte erinra fru Dahl om att det finns möjlighet att få hjälp så att ingen familj i dag behöver leva på 10 000 kr. om året.

Fru Dahl tror uppenbarligen inte att det förslag som framlagts om höjning av bostadsbidragen kommer att medverka till att några föräldrar får ekonomisk möjlighet att stanna hemma och själva vårda sina barn när de själva vill det. Jag vill minnas att ca 70 % av dem som uppstår bostadsbidrag tillhör just kategorin familjer med en förvärvsarbete.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Låt mig allra först instämma i vad herr Henmark anförde om betydelsen av det arbete som frivilligt utförs av kyrkan och frikyrkorna, inte minst vad gäller livsnormer som ger trygghet och tillförsikt i en sekulariserad och otrygg tillvaro. Tio Guds bud och Bergspredikan innebär för barnen stöd och skydd mot livets olika påfrestningar.

Herr talman! Jag har egentligen begärt ordet för att ge uttryck för att föräldrar till hörselskadade ser med viss oro på det föreliggande lagförslaget, detta av den anledningen att de önskar att den totala omsorgen om de hörselskadade barnens medicinska, tekniska, sociala och pedagogiska rehabilitering samt deras skol- och yrkesutbildning skall åvila en huvudman och att denna huvudman lämpligen bör vara landstingen. Föräldrar till barn med hörselhandikapp är alltid i behov av stöd och rådgivning. Insatser behövs från läkare, tekniker, kuratorer, pedagoger och psykologer. Samlade och samordnade resurser är nödvändiga för att

det hörselskadade barnet med föräldrarnas stöd skall kunna utvecklas.

Hörselskada hos barn upptäcks ofta vid landstingets barnavårdscentral. Barnet remitteras till hörcentral. Det hörselskadade barnet får här sin första kontakt med samhällets omsorg om de hörselskadade genom landstingets hörselvård. I landstingets hörcentral får barnet sin medicinska situation utredd, hörapparat utprovad samt social och medicinsk rådgivning, ofta med stödterapi.

Det samarbete som föräldrarna i en väl fungerande hörselvård får uppleva erbjuds dem som ett stöd och en trygghet. Specialister med utbildning och erfarenhet av deras problem hjälper dem att ta del av ansvaret för det hörselskadade barnet.

Med det jag nu anfört som bakgrund är jag oroad över att det föreliggande lagförslaget, som innebär skyldighet för kommun att bedriva förskoleverksamhet och fritidsverksamhet, inkluderande även de barn som jag särskilt ömmar för, de döva och hörselskadade, kan innebära att den integrering det här är fråga om för dessa barn skulle kunna innebära försämrade möjligheter till en förbättrad livssituation.

Herr talman! Jag är medveten om att ambitionerna hos dem som står bakom det nya lagförslaget om en utbyggnad av barnomsorgen är att uppnå förbättringar och inte försämringar i förhållande till nuvarande former och resurser. Jag hoppas att så blir förhållandet, inte minst när det gäller den lilla grupp som jag tar mig friheten att företräda, nämligen de döva och hörselskadade barnen.

Med det sagda, herr talman, har jag endast velat markera att jag är lite oroad över den förändring som vi nu kommer att besluta om, dvs. en överflyttning av huvudmannskapet till kommunerna i vad avser de döva och hörselskadade barnen. Ingen skulle vara gladare än jag om det visade sig att denna oro är obefogad.

Herr KARLSSON i Malung (s):

Herr talman! Vi är några socialdemokrater som aktualiserat frågan om att föreningslivet skall garanteras möjlighet att bedriva verksamhet inom det utvidgade fritidshemmet och att det statsbidrag som utgår per inskriven i fritidshem skall kunna användas för att ekonomiskt täcka organisationernas kostnader för medverkan.

Vi har velat få garantier för att det statsbidrag som utgår till inskrivna vid fritidshem skall kunna täcka organisationernas kostnader för verksamhet. Utskottet hänvisar till SIA-propositionen och menar att resurser, som ställs till kommunernas förfogande som driftsbidrag för fritidshem, enligt kommunernas bedömning även bör kunna utnyttjas för verksamhet utanför fritidshemmet.

Utskottet menar också att föreningslivets medverkan bör ske på organisationernas egna villkor utan inblandning eller styrning av myndigheter eller institutioner, och det tycker jag är ett glädjande uttalande.

Utskottet hänvisar även till SIA-propositionen när man menar att vid genomförandet av förslagen i aktuell del föreningslivets betydelse för

alla former av fritidsverksamhet för skolbarn starkt kommer att öka. Jag delar den uppfattningen, men som en konsekvens av detta måste också kommunerna vara beredda att ekonomiskt möjliggöra för ungdomsorganisationerna att bedriva verksamhet, och jag hoppas så blir fallet.

Här hoppas jag verkligen att kammaren med stor majoritet avslår reservationen 18 som kommer från moderat håll. Tankegången i den reservationen går helt mot de tankegångar som vi motionärer framfört och vänder sig även helt mot folkrörelsetanken.

Jag vill till utskottets talesman ställa frågan om man nu menar att de i motionen 1975/76:2164 ställda kraven skall kunna tillgodoses med den skrivning som finns från utskottet att föreningslivet garanteras möjligheter att bedriva verksamhet inom det utvidgade fritidshemmet, naturligtvis efter samråd och i samförstånd med personalen, och att föreningarnas ekonomiska svårigheter bör kunna klaras genom kommunala anslag som dessa fått genom statsbidrag till driften av fritidshemmen.

Om förutsättningar finns att föreningarna kan garanteras ekonomiskt stöd enligt av utskottet skissade linjer, så avstår jag i dag från att yrka bifall till motionen. Skulle så inte vara fallet så återkommer vi naturligtvis.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Vi har behandlat den motion som herr Karlsson i Malung och några andra socialdemokrater väckt. Jag vill bara säga att svaret på hans fråga är ja.

Men man måste tillägga att det statsbidrag som utbetalas går till kommunerna, och det blir alltså kommunerna som får lämna över bidraget till de organisationer som anordnar fritidshem. Jag utgår självfallet från att kommunen inte tar någon profit på den fördelning den gör av bidraget. Det är naturligtvis ingenting som hindrar att kommunen lämnar större bidrag till ett sådant fritidshem.

Som framgår av skrivningen i utskottets betänkande räknar man med att föreningslivets betydelse för alla former av fritidsverksamhet för skolbarnen kommer att öka starkt.

Det råder också, såvitt jag vet, enighet om att föreningslivets medverkan skall ske på dess egna villkor och utan inblandning och styrning av myndigheter och institutioner. De fritidshem som har annan huvudman än kommunen skall ingå i den plan som kommunen, enligt 8 § i lagen om barnomsorg, skall upprätta. Det är alltså förutsättningen.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels re-

reservationen nr 1 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 271
Nej - 16
Avstår - 27

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen nr 2 av herrar Carlshamre och Åkerlind samt 3:o reservationen nr 3 av fru Marklund, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Carlshamre begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan fru Marklund begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 5 antar reservationen nr 2 av herrar Carlshamre och Åkerlind röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 3 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 43
Nej - 18
Avstår - 253

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 258
Nej - 43
Avstår - 12

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Romanus och fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Romanus begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Romanus och fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Romanus begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 264
Nej - 46
Avstår - 3

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Romanus och fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Romanus begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Romanus och fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Romanus begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 266
Nej - 46
Avstår - 1

Mom. 8

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustavsson i Alvesta begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 227
Nej - 85
Avstår - 1

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 296
Nej - 16
Avstår - 1

Mom. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 296
Nej - 16
Avstår 1

Mom. 12-16

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 17

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herr Carlshamre m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herr Carlshamre m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 238
Nej - 74
Avstår - 1

Mom. 18

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 11 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 18 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 11 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 229
Nej - 82
Avstår - 1

Mom. 19-21

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 22

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 12 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl. anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 23 och 24

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 25

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 13 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken

Andersson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 25 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 13 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Andersson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	183
Nej	-	129
Avstår	-	1

Mom. 26

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 14 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 27-30

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 31

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 15 av herrar Carlshamre och Åkerlind anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 31 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 15 av herrar Carlshamre och Åkerlind anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 259
Nej - 47
Avstår - 7

Nr 96

Torsdagen den
1 april 1976

Barnomsorgen

Mom. 32

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering, dels utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 16 av herrar Carlshamre och Åkerlind anförda motiveringen, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 32 med godkännande av utskottets motivering röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med godkännande av den i reservationen nr 16 av herrar Carlshamre och Åkerlind anförda motiveringen.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 258
Nej - 48
Avstår - 7

Mom. 33

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 34

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 17 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 34 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 17 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde röst-

räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 295
Nej - 16
Avstår - 1

Mom. 35 och 36

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 37

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 18 av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 37 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 18 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 269
Nej - 43
Avstår - 1

Mom. 38

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 39

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 20 av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 39 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 20 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 268
Nej - 43
Avstår - 1

Mom. 40

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 21 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 40 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 21 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 295
Nej - 16
Avstår - 1

Mom. 41

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 42

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 22 av herrar Carlshamre och Åkerlind, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Carlshamre begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 42 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 22 av herrar Carlshamre och Åkerlind.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Carlshamre begärde

rösträkning verkställdes votering med öm-röstningsapparat. Denna om-röstning gav följande resultat:

Ja - 267
Nej - 45
Avstår - 1

Mom. 43

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 23 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustavsson i Alvesta begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 43 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 23 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 156
Nej - 156
Avstår - 1

Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade, gavs propositioner på att ärendet skulle dels återförvisas till utskottet, dels avgöras omedelbart, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen nedlade i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på herr talmannens anmodan herr Oskarson (m) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna innehålla nej.

Kammaren hade alltså i enlighet med nej-propositionens innehåll bifallit reservationen nr 23 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Mom. 44

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 24 av fru Marklund, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Marklund begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 28 mom. 44 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 24 av fru Marklund.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Marklund begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 294
Nej - 16
Avstår - 3

Mom. 45

Kammaren biföll reservationen nr 26 av herr Gustavsson i Alvesta m. fl.

Mom. 46-50

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 2 Teckning av aktier i Statsföretag AB, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1975/76:39 med anledning av propositionen 1975/76:99 om teckning av aktier i Statsföretag AB jämte motioner.

I propositionen 1975/76:99 (industridepartementet) hade regeringen föreslagit riksdagen att

1. till Teckning av aktier i Statsföretag AB på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 750 000 000 kr.,

2. till Teckning av aktier i Statsföretag AB för budgetåret 1976/77 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 750 000 000 kr.

De medel som föreslagits tillföras Statsföretag AB som aktiekapital var avsedda för Statsföretagsgruppens investeringsprogram under återstoden av 1970-talet. Detta investeringsprogram omfattade sammanlagt 5 500 milj. kr. Dess tyngdpunkt låg i en utbyggnad av gruppens exportinriktade gruv- och stålindustri, skogsindustri och petrokemiska industri. I nämnda belopp ingick inte de kapitalinsatser som behövdes i samband med Stålverk 80 och inte heller medel för vissa särskilda projekt som kunde bli aktuella. Av de totala investeringarna beräknades ersättnings- och rationaliseringsinvesteringar uppgå till 3 500 milj. kr., medan resterande del, ca 2 000 milj. kr., var expansionsinvesteringar.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:2169 av herr Bohman m. fl. (m), vari hemställdes att riksdagen skulle

1. avslå propositionen 1975/76:99,

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

2. hos regeringen begära att ny proposition förelades vårriksdagen innehållande företagets bokslut för år 1975, klara lönsamhets- och finansieringskalkyler samt uppgift om medlens fördelning på och användning inom Statsföretags olika dotterbolag.
3. hos regeringen begära att den snarast uppdrog åt en särskild kommitté med kvalificerade företagsekonomiska experter och parlamentarisk insyn att utreda Statsföretags ställning och uppgifter på längre sikt,

1975/76:2177 av herrar Ahlmark (fp) och Fälldin (c), vari hemställdes att riksdagen anvisade ett belopp av 1 500 milj. kr., fördelat på budgetåren 1975/76 och 1976/77, för aktieteckning i Statsföretag AB, med beaktande av vad som anförts i motionen,

dels de under allmänna motionstiden väckta motionerna

1975/76:244 av herr Ahlmark m. fl. (fp), vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att hos regeringen begära en årlig redogörelse för verksamheten i de statliga företagen inklusive en redovisning av samtliga företag som staten ägde andelar eller aktier i, direkt eller indirekt,

2. att varje ledamot av riksdagen skulle ha rätt att delta i bolagsstämman i alla statliga företag för att ställa frågor till företagsledningen,

3. att hos regeringen begära att riktlinjer utfärdades för utformningen av årsredovisningen för statliga företag i enlighet med vad som anförts i motionen,

1975/76:331 av herr Larfors m. fl. (s).

1975/76:841 av herr Magnusson i Kristinehamn m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen skulle hos regeringen anhålla om initiativ till en statlig industrisatsning i Värmland genom medel ur AP-fonden bl. a. för att genom en vidareförädling av träråvaran kunna vidga sysselsättningsmöjligheterna.

1975/76:845 av herr Strindberg m. fl. (m),

1975/76:1767 av herrar Gustafsson i Stenkyrka (c) och Nilsson i Visby (s), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om inventering av och förslag om industriprojekt, som låg inom ramen för Statsföretagsgruppens investeringsprogram och i övrigt var lokaliseringsbara till Gotland,

1975/76:1782 av herr Olof Johansson i Stockholm (c), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde en årlig redovisning av samtliga de företag där staten hade ägarintressen helt eller delvis, inom eller utom AB Statsföretag, samt av verksamheten i dessa företag och de eventuella avtal som reglerade samarbetet i delägda företag,

1975/76:1802 av herrar Måbrink (vpk) och Svensson i Malmö (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandet 1) hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att den tog initiativ i syfte att garantera industriell verksamhet förslagsvis i ett industricenter i Ljusdal bl. a. genom ett samgående mellan statliga Edströms industrier och det halv kommunala Östernäs såg för ytterligare träförädling.

1975/76:1811 av herr Pettersson i Västerås (vpk), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att frågan om sysselsättnings- och näringspolitiska åtgärder för Västmanlands län och Bergslagen upptogs till skyndsamt prövning inom industri- och arbetsmarknadsdepartementen, med beaktande av i motionen särskilt omnämnda frågor om prospektering för malmbrytning samt förutsättningarna för anläggandet av specialstålverk jämte kompletterande verkstadsindustrier.

1975/76:1823 av herrar af Ugglas (m) och Clarkson (m),

1975/76:2145 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde en plan för utbyggnad av nya statliga industrier med hjälp av AP-fonderna och andra offentliga källor, däribland beskattning av det privata storkapitalets vinster, och

1975/76:2158 av herr Lorentzon (vpk), vari såvitt nu var i fråga hemställts att riksdagen uttalade sig för ett åtgärdsprogram i syfte att till Västernorrland förlägga industrier och åstadkomma sysselsättningstillfällen, varvid förutsattes inriktning på framtidsbetonade industrier med insättande av medel ur AP-fonderna och att åtgärderna borde avse bl. a.

a) att Statsföretag AB förskaffade sig rätten till produktion av proteinprodukter ("matmaskiner") samt att denna förlades till Västernorrland.

b) att statlig petrokemisk industri förlades till Västernorrland.

Utskottet hemställde

1. beträffande redovisning av och insyn i statliga företag att riksdagen med anledning av motionerna 1975/76:244 och 1975/76:1782 samt motionen 1975/76:2177 i ifrågavarande del som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. beträffande anslag till teckning av aktier i Statsföretag AB att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:99, med anledning av motionen 1975/76:2177, såvitt den inte omfattades av utskottets hemställan under 1, och med avslag på motionen 1975/76:2169 yrkandena 1 och 2 till Teckning av aktier i Statsföretag AB under fonden för statens aktier anvisade

a) på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 ett investeringsanslag av 750 000 000 kr.,

b) för budgetåret 1976/77 ett investeringsanslag av 750 000 000 kr.,

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

3. beträffande utredning rörande Statsföretag AB att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2169 yrkandet 3,
4. beträffande koncernbidrag inom Statsföretagsgruppen att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:845,
5. beträffande Ljusdals Träprodukter AB att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1802 yrkandet 1,
6. beträffande plan för utbyggnad av nya statliga industrier att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2145,
7. beträffande statliga industriprojekt på Gotland att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1767,
8. beträffande statliga industriprojekt i Värmland att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:841,
9. beträffande statliga industriprojekt i Västmanlands län att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1811,
10. beträffande statliga industriprojekt i Västernorrlands län att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2158 i vad avsåg momenten a och b,
11. beträffande Svenska AB Navigator att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:1823,
12. beträffande utredning om en statlig revisionsbyrå att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:331.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande anslag till teckning av aktier i Statsföretag AB av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:99, motionen 1975/76:2177, såvitt den inte omfattades av utskottets hemställan under 1, och motionen 1975/76:2169 yrkandena 1 och 2 till Teckning av aktier i Statsföretag AB under fonden för statens aktier anvisade

a) på tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 ett investeringsanslag av 350 000 000 kr.,

b) för budgetåret 1976/77 ett investeringsanslag av 350 000 000 kr.,

2. beträffande utredning rörande Statsföretag AB av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2169 yrkandet 3 hos regeringen begärde utredning rörande Statsföretag AB i enlighet med vad reservanterna anfört,

3. beträffande Ljusdals Träprodukter AB av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1802 yrkandet 1 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anfört.

4. beträffande plan för utbyggnad av nya statliga industrier av herr

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2145 hos regeringen begärde en plan för utbyggnad av nya statliga industrier i enlighet med vad reservanten anfört,

5. beträffande statliga industriprojekt på Gotland av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c) och Hovhammar (m) samt fru Hambræus (c) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:1767 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört,

6. beträffande statliga industriprojekt i Värmland av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 8 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:841 hos regeringen begärde initiativ till statliga industriprojekt i Värmland i enlighet med vad reservanten anfört,

7. beträffande statliga industriprojekt i Västmanlands län av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:1811 hos regeringen begärde initiativ till statliga industriprojekt i Västmanlands län i enlighet med vad reservanten anfört,

8. beträffande statliga industriprojekt i Västernorrlands län av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:2158 i vad avsåg momenten a och b hos regeringen begärde initiativ till statliga industriprojekt i Västernorrlands län i enlighet med vad reservanten anfört.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! När det gäller det ärende vi nu behandlar – näringsutskottets betänkande nr 39 – har den minoritet som jag tillhör avvikande mening bara på en punkt, nämligen om motionen 1767 av herrar Gustafsson i Stenkyrka och Nilsson i Visby. Med anledning av denna motion yrkar vi i reservation nr 5 att Statsföretag skall få i uppdrag att göra en inventering av industriobjekt som lämpar sig för lokalisering på Gotland. – Men jag skall ändå säga några ord om propositionen.

Betänkandet behandlar proposition nr 99 med begäran om 1 500 miljoner för aktieteckning i Statsföretag. Efter rent allmänna grunder är Statsföretag inte så solvent att företaget utan vådor skulle klara sig utan detta kapitaltillskott.

I den gemensamma motionen 2177 av herrar Ahlmark och Fälldin har vi godtagit förslaget om ett sådant kapitaltillskott. I samband härmed föreslogs från centern i en annan motion att motsvarande ganska kraftiga kapitaltillskott skulle ställas till det enskilda näringslivets förfogande på

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

olika sätt: genom lån och genom vad vi kallar mellanhandsinstitut. Dessa förslag har vid riksdagsbehandlingen sammanförts med olika andra näringsfrågor.

Proposition nr 99 innehåller som sagt endast förslaget om 1,5 miljarder kronor i aktietillskott till Statsföretag för två budgetår, budgetåren mellan 1975 och 1977. Men trots att frågan endast gäller ett kapitaltillskott förutsätter jag att vi kommer att få en genomgripande debatt om Statsföretag. Det har vi också haft i andra sammanhang.

För mig står det klart att t. ex. LKAB, NJA och ASSI betyder mycket för sysselsättningen i Norrland och Norrbotten. Men även i andra delar av landet är Statsföretags anläggningar välkomna på resp. orter. De basindustrier som Statsföretag driver i landet har faktiskt varit eftertraktade, eftersom så gott som varje kommun försöker få företag och tillverkningsindustri till sitt område.

Men det är naturligtvis inte alla företag inom Statsföretag som går ekonomiskt ihop – det ser vi på de redovisningar som vi får varje år. Också det betänkande vi nu behandlar innehåller redovisningar. Stora summor flyttas över genom s. k. koncernbidrag från de företag som går med vinst till dem som ger underskott. Även i ett fritt och enskilt näringsliv går företag ofta med förlust, det är bara den skillnaden att det är svårt att få underskottet täckt om man inte tillhör en koncern som kan skjuta över medel från det ena företaget till det andra. Sammantaget har dock Statsföretag någorlunda gått ihop de senaste åren, och rent allmänt kan man väl säga att de lönsamhetskrav som Statsföretag har ställt på koncernen något så när har kunnat uppfyllas. Det hindrar emellertid inte att det finns anledning att se vaksamt på hur utfallet kommer att bli i fortsättningen för de enskilda företagen inom koncernen. Skulle t. ex. LKAB och Tobaksbolaget, som hittills har givit de bästa överskotten under åren, i fortsättningen inte kunna prestera samma goda resultat kan förhållandena för hela koncernen bli ganska brydsamma.

I reservationen 5 yrkar vi inom utskottsmajoriteten att Statsföretag skall göra en inventering av vilka industriprojekt som lämpar sig för placering på Gotland. Denna begäran är mycket starkt motiverad. Gotland har svårt att öka antalet arbetsplatser för att kunna ge arbete åt dem som på grund av rationalisering av jordbruk och annat behöver nytt arbete. Lokaliseringsmyndigheterna på Gotland har som högsta mål att vidga tillverkningssektorn där, och det skulle lämpligen kunna ske genom att statliga företag lokaliserades dit under medverkan av Statsföretag eller dess dotterbolag. Gotlands jordbruk sysselsatte år 1960 6 000 människor och beräknas 1980 ha endast 3 500 kvar.

Vid ett besök nyligen på Gotland hade näringsutskottet en överläggning med det dit lokaliserade Penninglotteriet. Dess ledning betygade att lokaliseringen var lyckad och att man var nöjd med placeringen i Visby.

Utskottsmajoriteten vill inte tillstyrka motionen 1767 utan uttalar att möjligheterna att lokalisera statliga industriprojekt till Gotland bör beaktas vid den fortsatta regionalpolitiska planeringen. Vår avsikt var ju

att det skulle göras ett extra försök till lokalisering. Om motionen bifalls kommer naturligtvis länsmyndigheterna på platsen att hjälpa till allt vad de förmår med denna lokalisering.

Om kapitaltillskottet till Statsföretag inte skulle beviljas kommer Statsföretags soliditet, som jag nyss nämnde, inte att nå upp till den nivå som är en förutsättning för att den erforderliga upplåningen skall kunna genomföras, det har starkt understrukits av Statsföretags högsta ledning. Och får man inte de lån som erfordras kan Statsföretag inte genomföra det investeringsprogram för de närmaste åren som utskottet har funnit välmotiverat – ett investeringsprogram som till övervägande delen kommer att bestå av satsningar i basindustrier med sikte på vidareförädling.

Visst finns det mindre bra företag i Statsföretag. Visst kan det vara svårigheter att få rätt person på rätt plats som företagsledare, projektchef osv. Och visst finns det anledning för den allmänna opinionen att hålla reda på hur Statsföretags olika företag går. Men det kapitaltillskott som vi nu diskuterar får man acceptera, om man inte vill riskera en ökad arbetslöshet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 5.

Under detta anförande övertog fru tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr REGNÉLL (m):

Fru talman! De börsnoterade företagen har i år slagit rekord i fråga om anspråk på aktieägarna att ställa upp med kapitaltillskott.

Flera skäl härför kan redovisas. Den starka inflationen är ett. Den medför att nominellt högre belopp måste bindas i lager och kundkrediter. Det sänker företagets likviditet. När riksbanken håller lånemarknaden stram, bl. a. för att dämpa inflationstakten, kan det bli nödvändigt att tillgripa en nyemission för att förbättra likviditeten.

Ett annat skäl till nyteckning har också samband med inflationen. När lönerna stiger kraftigt kan sådana arbetsbesparande investeringar som tidigare inte varit ekonomiskt berättigade bli väl motiverade. Med kalkyler som pekar på detta kan företagen med tillförsikt vända sig till aktieägarna med önskemål om kapitaltillskott.

Slutligen har man de fall där kapital krävs för expansionsinvesteringar. Sådana kan vara erforderliga för att ett företag inte skall stagnera.

Lönsamheten inom näringslivet lämnade som bekant på många håll mycket övrigt att önska under 1975. Inte heller 1976 ser ut att bli något övervinsterens år.

Att internt generera vad som behövs för att genomföra investeringar och för att upprätthålla likviditeten har för många företag helt enkelt varit ogörligt. Det är bakgrunden till de många framställningarna om aktieägartillskott.

Sammanräknat uppgår de aviserade nyteckningarna till ca 1 200 miljoner. Ett och annat företag hämtar in belopp på omkring 100 miljoner.

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

men också sådana som vi betraktar som stora bolag har begränsat sig till att framställa önskemål om så där 50 miljoner i friskt kapital.

I proposition 99 föreslår nu industriministern att Statsföretag AB skall få 1 500 miljoner i friska pengar.

Vad jag nyss sade om bakgrunden till det privata näringslivets ökade behov av kapital gäller naturligtvis också för Statsföretag. Men sätter man dessa 1 500 miljoner för detta enda bolag i relation till de i och för sig rekordartade belopp som jag nyss nämnde – ungefär 1 200 miljoner för börsbolagen – så har man verkligen en god grund för påståendet att industridepartementet kommer med ett minst sagt friskt förslag, som reducerar börsbolagens operationer till smågnetigt hanterande av miljonerna.

Företagsledare på den privata sektorn kan med skäl fråga sig varför deras företag skall behöva stå och stampa i obligationskö eller få nej av banker, medan Statsföretag på ett bräde skulle få 1 500 miljoner.

Den frågan ställde vi oss också inom moderata samlingspartiet när vi läste propositionen 99. Men vi fann aldrig något övertygande svar på den.

I propositionen talas om att det väldiga beloppet skall ingå i Statsföretagsgruppens ännu väldigare investeringsprogram för återstoden av 1970-talet. Det investeringsprogrammet kostnadsberäknas till ungefär 5 500 milj. kr., och då är ändå inte de stora beloppen för Stålverk 80 inräknade och inte heller en del andra engagemang, där det redan mer eller mindre klart sagts ifrån att man kommer med speciella framställningar om anslag från riksdagen.

Av de 5 500 miljonerna i investeringsprogrammet skulle ungefär 2 000 miljoner kunna betecknas som expansionsinvesteringar. De resterande 3 500 miljonerna skulle gå till ersättnings- och rationaliseringsinvesteringar.

Vad investeringarna skulle kosta får vi alltså veta, men inte vad de skulle ge. I nästan samtliga fall inskränker man sig i propositionen till att ange fördelarna av investeringar i termer om nya arbetstillfällen. Att sådana skapas är nog så önskvärt i och för sig men måste relateras till de kostnader som uppstår i sammanhanget.

För att ge anspråken på kapitaltillskott en reell bakgrund så att de kunde bedömas borde totalbeloppet ha brutits ner i delposter avseende vad vart och ett av företagen i Statsföretagsgruppen skulle få och vilken förräntning som kunde påräknas för de belopp som ställdes till deras förfogande.

Hur mycket är avsett att satsas i det ena företaget och i det andra och vad blir – med rimliga antaganden – avkastningen av den satsningen? Det borde riksdagen ha fått veta.

Först när en sådan skall vi säga jordnära bedömning har skett kan man ta ställning till vilket totalbelopp som krävs för gruppen som sådan.

Inom moderata samlingspartiet fann vi alltså upplysningarna otillräckliga. En naturlig slutsats blev att säga nej till anslagsyrkandet. På så

lösa boliner var vi inte beredda att satsa skattebetalarnas pengar.

Under utskottsbehandlingen har emellertid informationen blivit bättre. Näringsutskottets ledamöter har under tysthetslöfte fått ta del av visst material, och Statsföretags verkställande direktör har lämnat muntliga upplysningar som innefattat också de ganska dystra prognoserna för resultatet av 1976 års verksamhet.

Utän att bryta tysthetslöftet kan jag säga att de kompletterande uppgifterna gjort klart att ett betydande aktieägartillskott är nödvändigt. Soliditeten inom Statsföretag totalt sett är besvärande dålig. Flera företag i gruppen behöver kostnadskrävande omstrukturering. De traditionella vinstbärarna – främst LKAB – ser fram mot ett svagt 1976.

I det läget har vi bedömt ett tillskott på 700 milj. kr. vara erforderligt. Det motförslaget mot regeringens 1 500 milj. kr. förs fram i reservationen 1, till vilken jag nu ber att få yrka bifall.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att vi inte gör gällande att vi träffat exakt rätt. Vi uttalar en förhoppning om att riksdagen skall få ett fylligare beslutsunderlag så att en debatt om medelsbehovet kan föras på säkrare grund.

För ett företags ägare är det alltid högst oangenämt att med sen rapportering få besked om att utvecklingen av ett stort projekt helt gått ur kontroll. Stålverk 80 är ett exempel på en sådan minst sagt obehaglig överraskning. I avsikt att minska riskerna för både överraskningar och obchag föreslår vi att företagsekonomisk expertis tillsammans med ett antal parlamentariker skall i lugn och ro få ta upp problematiken kring Statsföretag till övervägande.

Denna tanke har vi fullföljt i reservationen 2. Jag är uppriktigt sagt förvånad över att inte centern och folkpartiet har velat dela vår uppfattning om att bättre insyn behövs i vad som sker inom Statsföretagsgruppen. Jag yrkar, fru talman, bifall även till reservationen 2.

Borgerlig enighet föreligger däremot om förslaget att Statsföretag bör ha Gotland i minnet, när man drar upp riktlinjerna för sin industristrategi. Herr Börjesson i Glömminge kommenterade nyss detta ganska ingående. Jag skall därför inte uppehålla mig mer vid förslaget som sådant men vill uttala min förvåning över att socialdemokraterna inte ansåg sig ha möjlighet att ansluta sig till oss på denna punkt – detta så mycket mer som en socialdemokrat med god kännedom om de lokala förhållandena är en av de motionärer som förde fram det förslag som de borgerliga partierna men inte socialdemokraterna och kommunisterna nu vill tillstyrka.

Fru talman! Det är sent lidet och talarlistan är lång. Jag skall därför inskränka mig till vad jag har sagt. På talarlistan står även industriministern, som kommer att besvara en interpellation framställd av herr Burenstam Linder. Deras meningsutbyten brukar alltid ge upplysningar om hur det ligger till.

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Fru talman! Att näringslivet får sin kapitalförsörjning tryggad så att det blir möjligt för det att genomföra sina utvecklingsplaner och därmed åstadkomma kostnadsbesparande rationaliseringar är till nytta för företagens konkurrensförmåga och ett verksamt stöd för den ekonomiska utvecklingen i Sverige. Det gäller både för privata och för statliga företag. I dagens läge är det därför angeläget att stimulera företagens investeringar, speciellt inom industrin. Detta är nödvändigt både med hänsyn till vikten av att skapa nya sysselsättningstillfällen och med hänsyn till vår utrikesbalans. En expansion av industrin är också nödvändig, om vi skall få till stånd fler arbetstillfällen i sysselsättningssvaga orter och regioner. Det hör till samhällets främsta uppgifter att föra en politik som ger arbete åt alla som vill arbeta och sörja för en sysselsättningsökning i takt med utbudet av arbetskraft. En snabbare industriell expansion är också ett nödvändigt inslag i varje kombination av åtgärder i syfte att komma till rätta med bl. a. ungdomsarbetslösheten.

När nu regeringen i propositionen 99 föreslår att 1,5 miljarder kronor anvisas för teckning av aktier i Statsföretag AB, har vi från folkpartiet varit med på detta. Medlen är ju avsedda för Statsföretagsgruppens investeringsprogram under återstoden av 1970-talet. Vi känner till att det investeringsprogrammets tyngdpunkt ligger i en utbyggnad av gruppens exportinriktade gruv- och stålindustri, skogsindustri och petrokemiska industri. Som framgår av propositionen kommer en stor del av investeringarna att ske i de kapitaltunga basindustrierna, vilka beräknas svara för ca 75 % av de totala investeringarna. Statsföretag är ju en av landets absolut största industrigrupper. Man sysselsätter 45 000 personer, och enbart i Norrbottens län svarar Statsföretag för 15 % av sysselsättningen. Det är mot den bakgrunden vi anser det viktigt att Statsföretag i likhet med andra industriföretag stärker sin konkurrenskraft.

Som jag tidigare sade, är det en förutsättning för en fortsatt hög investeringstakt inom Statsföretagsgruppen att den tillförs det här kapitalet. Det har varit folkpartiets utgångspunkt när vi har bedömt förslaget om nyteckning av aktier.

Men i motionen 2177 av herrar Ahlmark och Fälldin har det ställts bestämda krav för en tillstyrkan av propositionen. Kraftigt ökade kapitalresurser begärs till de mindre och medelstora företagens förfogande, samtidigt med att Statsföretag och fjärde AP-fonden tillförs ytterligare medel. I motionen anförs också att Statsföretag skall inrikta sig på att lösa problemen med förlustbolagen inom gruppen och att det måste ske inom ramen för det tillstyrkta kapitaltillskottet. Vidare framförs kravet att riksdagens insyn i de statliga företagen skall förbättras.

De små företagen måste ges samma chans till överlevnad och vidareutveckling som de stora. Därför har vi föreslagit att den mindre företagsamheten skall ges bättre kreditvillkor, bl. a. genom mellanhandsinstituterna som bör få utökad lånekapacitet. Riksdagen har på den punkten gått oss till mötes genom att nyligen anta ett förslag från finans-

Torsdagen den
1 april 1976

---

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

utskottet. Dessutom anser vi att företagarföreningarna måste ges långt bättre möjligheter att stödja de mindre företagen.

Inom folkpartiet ser vi med stor oro på den starkt ökade koncentrationen i näringslivet. De två senaste åren har i genomsnitt två företag om dagen köpts upp. Samtidigt har allt färre nya företag kommit till. Vi är starkt kritiska mot den här koncentrationen vare sig uppköparna har varit privata eller statliga investmentbolag. Svenska AB Navigator, som utskottet behandlar i detta betänkande med anledning av en motion, är ett av de investmentbolag som under de senaste åren köpt upp många små och medelstora företag med goda utvecklingsmöjligheter. Vi har framfört stark kritik mot detta, eftersom vi anser att det i många fall är en olycklig utveckling med allt färre enskilt ägda företag. Utskottet noterar också att de omständigheter som föranleder ägare av mindre företag att överlåta rörelsen till investmentbolag förtjänar att uppmärksammas. Men eftersom utskottet i annat sammanhang behandlar de mindre företagen och deras villkor går utskottet inte nu in på detta ämne. Vad utskottet säger har jag instämt i, men det förändrar inte min uppfattning att det är olyckligt och fel att staten medverkar till att skärpa koncentrationen.

Det är självklart att kapitaltillskott i olika former är minst lika behövliga för de mindre och medelstora företagen som för de större. Vi har vid flera tidigare tillfällen påtalat det felaktiga i att regeringen ensidigt har slussat kapitalströmmarna till de större företagen och ensidigt gynnat dem. I utskottets majoritetsskrivning, som jag står med på, behandlar man också vårt motionskrav att Statsföretag inriktar sig på att lösa problem för förlustbolagen inom gruppen. Vi har ju sagt att det måste ske inom ramen för det tillstyrkta kapitaltillskottet. Utskottet säger att Statsföretag måste ägna särskild omsorg åt sina förlustbolag och att det framgår redan av det lönsamhetskrav som är primärt för företaget. Jag tycker det finns anledning att understryka att Statsföretag i sina strävanden måste komma till rätta med förlustbolagens problem.

Ett annat krav från vår sida är att riksdagen ges bättre insyn i de statliga företagen. På denna punkt finns åtskilliga brister som vi har påtalat vid skilda tillfällen. Bland de åtgärder som vi har föreslagit är följande.

Riksdagens ledamöter bör ges rätt att delta i bolagsstämman i alla statliga företag för att ställa frågor till företagsledningen.

Regeringen bör varje år redovisa för riksdagen vilka företag som staten äger, direkt eller indirekt. Redovisningen bör omfatta både majoritetsägda företag och företag där staten endast äger en minoritet av aktierna eller andelarna.

Samtidigt bör riktlinjer utfärdas för utformningen av årsredovisningarna för statliga företag. Den ekonomiska redovisningen bör ligga minst i linje med motsvarande rekommendationer för de börsnoterade företagen.

Det är bra, tycker jag, att utskottsmajoriteten i likhet med vad som

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

framförs i motionen anser att det är väsentligt att de statliga företagens offentliga redovisning utformas på ett sådant sätt att både riksdagen och en större allmänhet får goda förutsättningar att följa och bedöma verksamheten. Ett stort mått av öppenhet bör eftersträvas, säger utskottet. Nu finner inte utskottet att den praxis som tillämpas ger anledning till generell kritik men anser att informationen om statliga företag bör kunna förbättras. Det tar jag fasta på.

Inte minst, säger utskottet, gäller det möjligheten att få en samlad överblick över den statliga företagssektorn, inkl. dotterbolag inom olika koncerner. Chefen för industridepartementet, som vi har här i kammaren, har enligt vad utskottet erfarit ställt i utsikt att den årliga publikationen Statliga företag skall kompletteras till en mera fullständig förteckning över de företag som staten äger. Det är bra att så kommer att ske: då kanske de som är intresserade av Statsföretag och dess dotterbolag slipper det detektivarbete som många gånger behövs för att leta fram företagen. Framför allt gäller detta investmentbolaget Navigator, som det tidigare varit mycket svårt att få reda på.

Utskottet skriver också att den representation för riksdagen vid Statsföretags bolagsstämmor som finns – vi är ju 18 riksdagsmän som har möjlighet att närvara där – bör utvärderas och att det i samband därmed bör övervägas om ledamöter av riksdagen bör få vidgad rätt att delta i statsägda företags bolagsstämmor. Det finns skäl att göra det, tycker jag. Här har utskottet ett resonemang att det finns många mellanformer som kan tänkas mellan den nuvarande begränsade representationen för riksdagen inom Statsföretag och den obegränsade närvarorätt för riksdagsledamöter som vi föreslagit i motionerna.

Utskottet vill att riksdagen ger regeringen till känna vad man förordar i fråga om en förbättrad redovisning och en ökad insyn i statliga företag. Jag förväntar att detta utreds genom regeringens försorg och att resultatet av detta utredningsarbete föreläggs riksdagen. Det är naturligtvis viktigt med insyn inte bara i statliga utan även i privata företag, och jag ansluter mig till utskottets förslag i denna del.

Till utskottets betänkande har fogats reservationen 5 – herr Börjesson i Glömminge har berört den – som gäller problemet med sysselsättningen på Gotland. Även herr Regnell var inne på den frågan. Utskottet var på Gotland förra veckan och fick en klar bild av problemet med sysselsättningen på ön. Vi tycker att det finns starka skäl för att Statsföretag gör en undersökning av möjligheterna att förlägga någon form av industriell verksamhet till Gotland, vilket man där är i så stort behov av.

Med detta, fru talman, har jag endast att yrka bifall dels till utskottets förslag, dels till reservationen 5, som är fogad till utskottets betänkande.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Fru talman! Diskussionen om statlig företagsamhet är viktig och lärorik. I debatten partierna emellan förs den ofta som en skendiskussion.

Socialdemokratin och de borgerliga söker många gånger hitta skillnader mellan sig som inte finns. Det framställs ofta så, att regeringen vill ha mer statlig företagsamhet, de borgerliga – åtminstone moderaterna – mindre.

Ingenting kan vara felaktigare. De som tillhör regeringspartiet är trogna anhängare av den kapitalistiska marknadsekonomin. De är skräckslagna inför krav på mer omfattande förstälighanden. De säger här i kammaren att de privata affärsbankerna är bra och att de multinationella företagen måste finnas. Under det socialdemokratiska regeringsinnehavet har den statliga företagsamheten förblivit ett ringa inslag i svenskt näringsliv.

Men också de borgerliga hycklar. Kapitalismen leder till ökad koncentration av kapital. För att genomföra strukturomvandlingen, för att uppskjuta kapitalismens växande kris, behöver privatkapitalet staten. Inga är så stora understödstagare, när det gäller stöd och subventioner från staten, som privatföretagen. Mer än 11 miljarder kronor går årligen ut i statsstöd åt bolagen här i Sverige. Om detta är socialdemokrater och borgerliga helt överens. De har inte råd med en utbyggd barnomsorg. De har inte råd med sex timmars arbetsdag. Men de har råd med 11 miljarder i gåvor åt bolagen. Moderaterna väsnas visserligen mot dessa bidrag i enstaka utbrott av Glistrupsk demagogi. Men det är ju mest bara för att de vill ha ut subventionerna på annat sätt – mer direkt via skattelättnader. Profitera på staten vill de alla – inte minst moderaterna med sitt rustningsprogram.

Också i fråga om den egentliga statliga företagsamheten är regeringens och de borgerliga partiernas grundsyn densamma. Det har den egentligen alltid varit. Det var inga socialdemokrater som skapade statens järnvägar eller Tobaksmonopolet. Lika litet är det nu någon större oenighet om att staten skall träda in och söka stabilisera kapitalismen i krislägena. Statens samordning av varvsindustrin är ett troget genomförande av re-darkapitalets krav på nedskärning. Och det är bättre för kapitalet att staten får ta ansvar för massavskedandena.

När stålindustrins strukturomvandling skall genomföras överlämnas denna kinkiga samordningsuppgift åt staten, därför att varken Krupp eller de svenska stålbolagen vill ta hela risken. När massaindustrin vill överge Norrland och flytta söderut, låter man staten göra en utredning som ger välsignelse åt strävandena. När tungindustrin vill ha lägen på västkusten reserverar man sådana via den statliga riksplaneringen. När SAAB vill bygga Viggen låter man staten få ta stora delar av utvecklingskostnaderna – förutom att staten givetvis måste köpa planen, oavsett om de kan flyga eller ej.

De statliga företagen är heller inte annorlunda än de privata, om man ser det i stort. Utnyttjandet av de arbetande är inte mindre grovt i statsgruvorna än på Volvo. Envoyén Lundberg är inte mindre auktoritär än Wallenberg och Thunholm, snarare tvärtom. Den flacka och kortsiktiga profitinriktningen är inte mindre på de flesta håll i statssektorn än hos den privata storfinansen. Storfinansen är möjligen i somliga sammanhang

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

något smartare.

När regeringen och de borgerliga partierna skenbart söker sak med varandra om statliga företag, så är det för att försvara sitt existensberättigande inför väljarna. Socialdemokraterna vill egentligen ingen samhällsomvandling som gör slut på kapitalismen. Men de måste behålla sin lojalitet hos sina väljare genom att då och då ställa till dispyter med de borgerliga. Deras främsta hjälpare är därvid moderaterna. Moderaterna utnyttjar skickligt skrällen för staten, som finns hos de småborgerliga och mellanskikten i samhället, genom en demagogisk propaganda mot Statsföretag i största allmänhet. Därmed profilerar de sig själva. Men de hjälper också indirekt socialdemokratin att få just det reaktionära spöke som *de* i sin tur vill måla på väggen för att framstå som radikala. Man fördelar så att säga rollerna och bytet.

Vpk söker se denna fråga på ett helt annat sätt. Vi vet ju att statsföretagsamhet inte är detsamma som socialism. Vi vet att den nuvarande statens huvuduppgift är att stabilisera den rådande produktionsordningen och kapitalets maktställning. Vi vet att bara ett brytande av det privata kapitalets makt kan leda till att också en socialistisk statsmakt skapas.

Men på samma sätt som det arbetande folkflertalet genom medvetenhet och kamp kan tvinga privatkapitalet till betydelsefulla eftergifter, så kan också staten tvingas att i vissa delar ge efter för de arbetandes krav. Alla statens funktioner är inte dömda att bara tjäna kapitalet, i synnerhet inte om man börjar närma sig ett läge där en socialistisk omvandling framstår som allt nödvändigare.

Det är i detta perspektiv vpk vill se statsföretagsamheten, när vi försöker sätta den i relation till dagens viktigaste fråga: arbetslöshetsfrågan.

Arbetslöshet och sysselsättning diskuteras av de borgerliga och av regeringen vanligen mer som en akut fråga. De statliga utredningar som sökt syssla med den på längre sikt sätter aldrig in den i något stort industripolitiskt eller maktpolitiskt perspektiv. De vill inte ha statens företagsamhet som ett instrument för kamp mot arbetslösheten, som en förebådare av ett nytt samhälle och en ny produktionsordning. För detta är ju vad statens företagsamhet praktiskt skulle kunna bli, om den infogades som ett led i en allmän, offensiv och radikal arbetarpolitik.

Vpk vill se statens företagsamhet som en grundsten i ett stort långsiktprogram mot arbetslösheten. Dessutom har vårt parti i de sammanhang som berör det här betänkandet motionerat beträffande vissa särskilda, snabba initiativ i en del regioner. Jag vill här särskilt betona att de sistnämnda aktuella kraven inte reflekterar några eftergifter för något slags lättköpt lokal- eller bypolitik, utan de är medvetna komplement till vårt allmänna och mer programmatiska krav. De avser alla insatser i de regioner som tillhör de värst drabbade eller där extrema lägen uppstått de allra senaste åren – Värmland, Västernorrland med särskilt Kramfors och Ånge, Västmanland med sitt allvarliga bakslag inom industrin samt Ljusdal. Beträffande Ljusdal har utskottet avvisat det föreslagna industrisamgåendet med hänvisning till att de båda berörda företagen inte

önskar ett sådant. Det är möjligen företagschefernas mening. Men vi vet att det inte är meningen hos dem, vilkas krav vi har burit fram i motionen, nämligen majoriteten i kommunfullmäktige i Ljusdal av socialdemokrater och vpk-are. Det är deras bedömning vi har litat på.

Till dem som händelsevis skulle tro något annat vill jag kort notera att även beträffande reservationen 5, som rör Gotland, kommer vpk att stödja vad vi anser vara Gotlands intressen.

Tre tendenser präglar svensk ekonomi. Den första är att sysselsättningen, mätt i heltidsarbeten, inte ökar. Den statistiska ökningen av antalet sysselsatta sedan 1965 täcks väsentligen av ökningen i antalet sjukskrivna, deltidarbetare och tillfällighetsarbetare.

Den andra tendensen är att antalet arbetslösa och undersysselsatta stadigt ökar, om man ser till den genomsnittliga trenden de senaste decennierna. Den tredje tendensen är att efterfrågan på arbetstillfällen likväl stiger. Om man vill upphäva arbetslöshet och undersysselsättning fullständigt och genomföra kvinnornas totala ekonomiska frigörelse, krävs – om man gör ett räkneexempel på vad detta skulle innebära – ett nettotillskott av mer än 800 000 arbetstillfällen till år 1990.

Denna totala brist på överensstämmelse mellan kravet på arbete och ekonomins utveckling är ett uttryck för kapitalismens kris. Kapitalismen kan aldrig ge full sysselsättning. Den kan aldrig frigöra kvinnorna. Den kan aldrig ge ungdomen en meningsfull start. Den när sig i stället på kön av arbetslösa och undersysselsatta. Den profiterar på billig kvinnoarbetskraft och på dåliga praktikant- och lärlingslöner.

Disproportionen mellan behovet av och efterfrågan på arbete är ett grundläggande nationellt problem. Det måste angripas. Endast en oansvarig profithushållning och dess blinda förespråkare kan blunda för dessa problem.

Vänsterpartiet kommunisterna ställer i olika sammanhang krav på ett stort långsiktigt program mot arbetslöshet, undersysselsättning och exploatering. Vårt program har fem huvudpunkter.

För det första: Nya statliga industrier.

För det andra: Utbyggnad av de kollektiva transporterna till full och tidsenlig teknisk kapacitet.

För det tredje: Systematisk uppbyggnad för att fylla de växande sociala bristerna – arbetsmiljön, miljön i betongförstäderna, den eftersläpande barnomsorgen, sjuk- och hälsovården.

För det fjärde: Stopp för den privata kapitalexporten, som drar arbetstillfällen ur landet.

För det femte: Nationalisering av privatbankerna för att möjliggöra investeringsplanering och styrning av kapitalet.

I detta program har de statliga företagen en given och viktig plats. Det går helt sonika inte att effektivt bekämpa vår tids stora arbetslöshets- och sysselsättningsproblem utan en kraftigt vidgad statlig företagsamhet som ett led.

Den nya statliga industrin måste komma i branscher som är tekniskt

högt avancerade. Den måste i själva verket leda den tekniska utvecklingen. Den måste komma i branscher med hög förädling och gynnsam energihushållning. Den måste komma i branscher som har ett växande framtida avsättningsområde. Den måste komma i branscher som representerar nya och viktiga sociala behov. Den måste genombryta det kortsiktiga profittänkandet och infogas i ett långsiktigt perspektiv.

Det är därför som satsningen på kommunikationer, miljöproblematik, utbyggnad av barnomsorgen och andra bristområden är kopplade till det statliga industriprogrammet. Eftersläpningarna och bristområdena utgör ju stora framtida potentialer för avsättning av produkter från industrin. Som synes stöder de olika elementen i vpk:s program varandra.

På detta sätt kan nya statliga industrier i det längre perspektivet bli ett led i kampen mot arbetslösheten. De kan bli ett delvis nytt element i hela den nationella hushållningen. De kan utgå från mer socialt inriktade behov och en socialt inriktad konsumtion. De kan bli en början till frigörelse från ett snävt kommersiellt tänkande och i stället representera mer långsiktiga sociala mål. De kan – om de arbetande människorna kräver det och slåss för det – bli spjutspetsar för en ny typ av arbetsorganisation och arbetsdelning, för en typ av demokratiserad företagsledning och beslutsprocess. De kan bli en förberedelse för en ny produktionsordning, där profiten inte får bestämma vad som är viktigt, där profiten inte får avgöra om järnvägar skall läggas ner, där profiten inte får bestämma vilka sjöar som skall förgiftas, vilka skogar som skall skövlas.

En ordning, där människornas individuella och sociala behov avgör produktion och fördelning. En ordning, där de långsiktiga sociala målen bestäms i en bred och demokratisk diskussion. En produktionsordning där hela begreppet ekonomisk tillväxt fått en kvalitativ och inte en kvantitativ betydelse. Där inte tingens och varornas mängd och förbrukning är ändamålet, utan deras förmåga att tjäna en social och kulturell fördjupning av det mänskliga livet. Kort sagt – ett socialistiskt samhälle.

Fru talman! Jag yrkar bifall till vpk:s samtliga reservationer och till reservationen 5 samt till utskottets hemställan i de delar där vår uppfattning överensstämmer med utskottsmajoritetens skrivning.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Fru talman! Som redan framgått av de anföranden som hållits i anledning av detta näringsutskottets betänkande nr 39 har vi här att ta ställning till den framställning som görs i propositionen 99. Det gäller förslag om att vi skall nyteckna aktier i Statsföretag för totalt 1 500 milj. kr. Hälften skall enligt förslaget anvisas på tilläggsstat för innevarande budgetår och andra hälften för nästkommande budgetår. Aktieägartillskottet är avsett att möjliggöra för Statsföretagsgruppen att genomföra ett i propositionen redovisat investeringsprogram under åren 1976–1979. Genom det föreslagna aktieägartillskottet kan ett investeringsprogram som omfattar sammanlagt 5 500 milj. kr. genomföras. Tyngdpunkten

i detta program kommer att ligga på en utbyggnad av främst den exportinriktade sektorn, nämligen gruv- och stålindustri samt skogsindustri och petrokemi.

Programmet är uppgjort av Statsföretags dotterbolag företag för företag och sedan överarbetat och reviderat av moderbolaget, och det får betraktas som ett naturligt led i utvecklingen av gruppen för att uppnå de mål som vi själva här i riksdagen har satt upp. Vi har där slagit fast att det övergripande målet för Statsföretag skall vara att företaget under krav på lönsamhet skall uppnå största möjliga expansion.

Det investeringsprogram som nu presenteras ställer emellertid stora anspråk på finansieringssidan. Enligt företagets uppfattning, och även enligt propositionen, kan detta endast klaras genom ett aktieägartillskott, ett tillskott som föreslagits till, som jag nämnde, 1 500 milj. kr.

Statsföretagsgruppen har under senare år investerat i en mycket hög takt. Under de sex åren 1970–1975 har man investerat inte mindre än 5 700 milj. kr. och nyförvärvat företag för 600 milj. kr. Det har inneburit att antalet anställda ökat från omkring 34 000 till omkring 45 000 under denna period. Men det har samtidigt inneburit en hård belastning på företaget, och dess soliditet är f. n. låg. Företaget måste givetvis ut på lånemarknaden för att skaffa en del av det kapital som är ett villkor för att investeringsprogrammet skall kunna genomföras. Detta kommer också att bli möjligt efter det aktieägartillskott som föreslås och som utskottsmajoriteten tillstyrker.

Moderata samlingspartiets representanter i utskottet har emellertid inte kunnat ställa sig bakom detta. Man har, såsom framgår av reservationen nr 1, och som vi också hört av herr Regnéll, gått halva vägen. Man kan inte tänka sig att gå längre än till 700 milj. kr., fördelat med halva beloppet på innevarande budgetår och med andra hälften på nästa budgetår. Det är ju i och för sig en framgång, eftersom moderaterna i sin motion har yrkat helt avslag på framställningen om ett aktieägartillskott. Man menar, som vi hört, att det är omöjligt att bilda sig en uppfattning om innebörden av de satsningar som nu föreslås. Jag har svårt att förstå detta resonemang. Och efter de föredragningar som förevarit i utskottet begriper jag det ännu mindre. Vi har från företagets representanter fått så fullständiga redogörelser som man gärna kan begära och de har dessutom beredvilligt svarat på alla ställda frågor. Det förhåller sig väl så att man inte önskar en satsning på statlig företagsamhet, och då kan slutresultatet inte bli annat. Men efter den fullständiga redovisningen i utskottet fann man det uppenbarligen besvärande att säga nej, och så gick man halvvägs.

Nu vill man – det framgår av reservationen 1 och vi har också hört det här – att riktpunkten för framtiden skall vara att bakgrundsmaterialet rörande statens engagemang i de statliga företagen skall offentliggöras så långt detta kan ske utan skada för staten och företagens ekonomiska intressen. Detta har vi absolut ingenting emot, men det är uppenbart att mera detaljerade planer och kalkyler i ett långsiktigt investerings-

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

program måste få åtnjuta den sekretess som betingas av företagets ekonomiska intresse. Man kan inte gärna begära att företaget skall detaljredovisa och i offentlighetens ljus lämna ut sitt material. Det skulle innebära att konkurrenterna utnyttjade situationen, och det blev då helt omöjligt att driva någon statlig företagsamhet. Men, som jag tidigare sagt, en så stor öppenhet som möjligt har vi absolut ingenting emot.

I reservationen 2 från moderaterna uttalas kravet på en "utredning under medverkan av företagsekonomisk expertis och av parlamentariker för att klarlägga Statsföretags ställning och dess uppgifter på längre sikt". Detta, säger man, skall ses mot bakgrund av de stora svårigheter såväl i nuläget som på längre sikt som Statsföretag befinner sig i.

De svårigheter Statsföretag har rent ekonomiskt får ju ses mot bakgrunden av de stora investeringar som företaget gjort och som jag tidigare redovisat. De problem som är konjunkturbetingade är, så långt jag har kunnat bedöma, inte större för Statsföretag än för många privata företag, och f. ö. följs de här ekonomiska sakerna mycket noggrant. Vidare kommer vi ju här i kammaren att få ta ställning till Statsföretags årsredovisning, och någon särskild utredning anser vi därför inte nödvändig.

Reservationen 5 är en samlad borgerlig reservation; som vi hörde avsluter sig också vänsterpartiet kommunisterna till den. Där krävs, vilket vi också hört här i dag, att vi särskilt skall beakta möjligheterna att lokalisera statliga industriprojekt till Gotland. Och så önskar man att vi skall ge Statsföretag i uppdrag att inventera och ta fram industriprojekt som lämpar sig att lokaliseras till Gotland.

Från utskottsmajoritetens sida menar vi att lokalisering av industriprojekt till Gotland skall ingå som ett naturligt led i den fortsatta regionalpolitiska planeringen. Att ge Statsföretag ett sådant uppdrag kan inte vara motiverat. Det är väl ändå inte meningen att vi skall överlåta på Statsföretag att å våra vägnar driva den regionalpolitiska planeringen? Men vi har från socialdemokratiskt håll absolut ingenting emot en satsning på Gotland, det vill jag bestämt ha sagt ifrån.

I reservationen 3, som bygger på en motion från vänsterpartiet kommunisterna, kräver man ett samgående mellan två angivna industrier i Ljusdal, båda inom träbranschen, för att om möjligt uppnå ett bättre sysselsättningsläge i regionen. Att detta inte är helt tillfredsställande tror jag mig veta efter att ha varit med vid ett utskottsbesök däruppe för något år sedan, men att vi här i riksdagen skulle ingripa med anvisningar, som motionärerna kräver, anser vi inte möjligt. Om företag skall sammanlösas däruppe, så får vederbörande företag själva ta de initiativ som behövs.

I reservationerna 4, 6, 7 och 8 – alla från vänsterpartiet kommunisterna – tar man upp kraven på statliga industriprojekt i Värmland, Västmanland och Västernorrland. Alla har det gemensamt att man reser krav på statliga industrisatsningar som skall finansieras av medel från allmänna pensionsfonden. En samlad plan skall göras för denna utbyggnad, menar man.

Kravet på att allmänna pensionsfondens pengar i stor utsträckning skulle användas för att finansiera nya statliga industrier har vi helt nyligen behandlat här i kammaren. Motiven till att vi går emot detta krav är därför välkända, och jag behöver inte upprepa dem här i dag. Sysselsättningsfrågan är ytterst viktig; på den punkten har vi inga delade meningar. Men hur den skall lösas får i första hand prövas och övervägas i samband med länsplaneringsarbetet. Några detaljanvisningar om i vilka projekt allmänna pensionsfonden skall gå in menar vi att riksdagen inte skall ge.

Fru talman! Vi har i detta utskottsbetänkande haft att ta ställning till en rad andra motionsyrkanden, men jag avstår åtminstone nu från att kommentera dessa. Skulle det visa sig nödvändigt, får jag återkomma.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Bengtsson i Landskrona kritiserade den nedskärning av anslaget som vi föreslagit från moderat håll – vi förordar 700 milj. kr. i stället för 1 500 milj. kr. – med orden: "Man kan inte tänka sig att gå längre – – –." Jag underströk faktiskt, herr Bengtsson, i mitt anförande att vi inte gör anspråk på att ha träffat exakt rätt – jag uttryckte mig på det sättet. Det måste innebära att vi kan tänka oss en justering också uppåt. Men samtidigt underströk jag att för att vi skall kunna gå med på det måste vi ha ett säkrare beslutsunderlag än det som vi har nu – det som man fick i propositionen och det som vi fått som ytterligare kompletterande upplysningar i utskottet.

Jag föreställer mig att herr Bengtssons formulering går tillbaka på hans uppfattning att vi under alla förhållanden och i alla sammanhang skulle ställa oss avvisande till statlig företagsamhet. Man tycker kanske att herr Bengtsson, som har följt dessa debatter i många år, borde veta att det inte är fallet. I de sammanhang där vi menar att det ligger väl till för en statlig företagsamhet har vi medverkat och förklarat att det kan falla sig helt naturligt att staten har hand om vissa aktiviteter.

Herr Jörn Svensson förebrådde ju rent av de andra partierna – socialdemokrater och borgerliga partier – för att vi spelade under täcket med varandra, att vi arbetade inom ramen för denna blandekonomi som det talas om så mycket i ekonomisk debatt här i Sverige. Det synsättet skiljer sig helt från det som herr Bengtsson i Landskrona nu gjorde sig till tolk för.

Beträffande reservationen 2, om ytterligare insyn i de statliga företagen, menar jag också att man har anledning att konstatera, när herr Bengtsson säger att de här sakerna följs mycket noga, att vår skepsis kan vara motiverad. Bakom denna skepsis ligger erfarenheten från Stålverk 80, om vilket man för någon tid sedan också sade att allt var under god kontroll och följdes noga. Men vi vet hur det låg till.

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag sade väl inte direkt, herr Regnéll, att de fyra partierna spelade under täcket med varandra. Jag bara konstaterade att de moderata attackerna mot statsföretagsamheten som herr Regnéll själv påpekade, inte bottenar i någon annorlunda syn på den nuvarande företagsamheten. Dess roll accepterar man ju. Men de demagogiska och ideologiska attackerna mot statlig företagsamhet passar ju in mycket bra på vad socialdemokraterna vill ha, nämligen just en sådan här buse att måla på väggen. Och ni erbjuder er ju självmant att spela den rollen – på ett för socialdemokraterna mycket effektivt sätt.

Jag begärde emellertid inte ordet för att säga detta. Det var för att jag i herr Bengtssons yttrande – han är ju företrädare för regeringspartiet här – spårar en mycket beklämmande brist på perspektiv på vad statlig företagsamhet skall vara, vilka syften den skall tjäna.

Enligt herr Bengtsson skall man inte göra någonting speciellt åt Ljusdal, man skall inte göra något speciellt åt Värmland och man skall inte göra något speciellt åt Västmanland. Vad skall man över huvud taget ha statsföretagen till om man inte skall använda dem i en aktiv sysselsättningspolitik, om man inte skall sätta dem i relation till det stora nationella problemet som den växande arbetslösheten och undersysselsättningen på sikt utgör? Skall statsföretagsamheten vara en kopia av den privata, med samma kortsiktiga profitinriktning, samma snäva programmering utan några som helst större samhällliga mål och ambitioner? Eller skall den vara ett instrument för verkligt samhälllig omvandling? Skall den vara ett instrument som kan användas för att gradvis introducera en ny syn på vad samhälllig ekonomi, ekonomisk tillväxt, skapande av arbete och produktion har för ändamål?

Vi menar att det vore helt i linje med arbetarrörelsens gamla klassiska strävanden – och detta säger vi även om vi i många fall ser annorlunda på dessa ting än den socialdemokratiska delen av arbetarrörelsen – att se statsföretagsamheten i den senare rollen, att se den som ett möjligt instrument för en ambitiös förändring av den kapitalistiska produktionsordningen mot en framtida socialistisk.

Vad jag tycker är beklämmande och avslöjande, jag upprepar det, är att i herr Bengtsson framställning lyser varje tillstymmelse till sådant större perspektiv med sin absoluta frånvaro. De tycker jag ur arbetarrörelsens synpunkt är något olycksbådande, därför att det visar att dess idéarv tydligen är ganska uttunnat hos regeringens förespråkare här i dag.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Regnéll säger att han inte uttalat kategoriskt att de 700 miljoner som man är beredd att gå med på som ett aktieägartillskott i Statsföretag är den absolut exakta och slutliga siffran han skulle kunna tänka sig. Det låter ju bra i och för sig. Men jag vill ändå göra herr Regnéll uppmärksam på att om man nu bara går halva vägen, som mo-

Torsdagen den
1 april 1976

---

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

deraterna i sin reservation har föreslagit, kommer detta otvetydigt att innebära att många av de nya sysselsättningstillfällena kommer att falla bort. Jag är också rädd för att den halva satsning som därmed faller bort skulle få menlig inverkan också på andra områden. Därför skulle jag naturligtvis vara mycket tacksam om herr Regnéll tänkte om rätt snabbt för att kanske komma på samma linje som vi andra.

Herr Svensson i Malmö säger att vi socialdemokrater inte har några perspektiv på den statliga företagsamheten och inga perspektiv över huvud taget när vi nu går emot vad vänsterpartiet kommunisterna kräver i olika motioner: satsningar i Värmland, satsningar i Västernorrland och satsningar i Västmanland. Jag tycker nog att det ligger perspektiv på allt det som vi tid efter annan företar oss. I det program som vi nu lägger fram och har att ta ställning till i dag ligger 3 000 nya arbetstillfällen som främst kommer de norra delarna av vårt land till godo. Det tycker jag faktiskt är värt att notera.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Fru talman! I det utskott som tidigare handlade näringslivsfrågor, det gamla bankoutskottet, hade vi som ledamot också nuvarande landshövdingen Hagnell. Han brukade redan på den tiden redovisa hur antalet i statlig regi sysselsatta människor uppe i Norrland hade gått ner undan för undan. Det var inte bara fråga om dem som var sysselsatta i industriell verksamhet utan totalt sett. När man nu tar del av det investeringsprogram som Statsföretag räknar med under fyra eller fem år framåt och ser att 3 500 milj. kr. skall användas för ersättnings- och rationaliseringsinvesteringar frågar man sig onekligen om inte dessa rationaliseringsinvesteringar i rätt stor utsträckning måste resultera i att man sysselsätter färre människor än f. n. Detta är bakgrunden till att vi bra gärna hade velat se ett resultat för varje företag, uttryckt dels företagsekonomiskt i den vinst som står att göra på de nedlagda pengarna, dels också ett besked om hur sysselsättningen skulle påverkas av detta.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Herr Bengtsson i Landskrona och jag har nog litet olika definition på vad som menas med politiska perspektiv, märker jag, och därför skall vi kanske inte fortsätta den semantiska delen av diskussionen.

Det är klart att man med tillfredsställelse noterar de 3 000 nya arbetstillfällena. I det stycket går vi sida vid sida med herr Bengtsson. Vi har inte ställt några andra förslag än de äskanden som Statsföretag och departementet där har gjort. Men man skall inte dra några stora växlar på dessa 3 000 arbetstillfällen och framställa dem som något stort nationellt utvecklingsprogram. Det är ju ändå en liten bit i det hela, egentligen bara vad som behöver nyskapas för att man över huvud taget skall kunna följa med i den statliga företagssektorn. Även den statliga företagssektorn tappar ju på grund av rationaliseringar och strukturförändringar ett betydande antal arbetstillfällen varje år. Därför är detta

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

så att säga bara ett nödvändigt komplement som måste till för att hålla det hela vid makt.

Vad jag fäste mig vid är att herr Bengtsson aldrig talar om den statliga företagssektorn annat än i mycket traditionella, låt oss säga borgerliga, kapitalistiska termer. Han talar aldrig om den som om den skulle eller borde ha en annan långsiktig, större nationell målsättning än den som vilket privatkapitalistiskt företag som helst skulle ha. Han talar inte om vad den skulle kunna innebära, vad den nödvändigtvis måste innebära, om vi vill på sikt lösa det stora nationella problemet med arbetslösheten och det stora maktproblem som består i en förändring av den ekonomiska maktstruktur och produktionsordning som sedan hundra år råder här i landet. Om detta gamla mål för arbetarrörelsens historiska strävan talar herr Bengtsson ingenting, och han sätter heller inte de här instrumenten i någon relation till det. Och det menar jag är litet av ett ideologiskt fattigdomsbevis.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s) kort genmäle:

Fru talman! Det är ju ändå på det sättet att vi undan för undan har flyttat fram positionerna för den statliga företagsamheten. Vi tar nu ytterligare ett steg. Ett stort projekt – Stålverk 80 – är på gång. Är inte detta något av långsiktiga målsättningar, herr Svensson i Malmö? Om så inte är fallet, har jag svårt att förstå det hela.

Sedan sade herr Regnéll att vi uppenbarligen också rationaliserar bort en del sysselsättningsstillfällen genom att en stor del av de pengar som vi i dag diskuterar om kommer att användas i rationaliseringssyfte. Ja, det är naturligtvis nödvändigt för de statliga företagen som för alla andra företag att hålla sig rationella för att kunna vara konkurrenskraftiga både nationellt och internationellt. I mycket stor utsträckning måste vi ut och konkurrera på den internationella marknaden. Men ser man det i ett något längre perspektiv, herr Regnéll, kan man ändå konstatera att antalet anställda inom Statsföretag ökat, från ungefär 34 000 år 1970 till omkring 45 000 i dag. Med den satsning som nu är aktuell skulle vi år 1979 komma upp i ungefär 48 000. Så nog händer det någonting på detta område.

Herr industriministern JOHANSSON, som meddelat att han i samband med behandlingen av detta ärende ämnade besvara herr *Burenstam Linders* (m) den 6 februari anmälda interpellation, 1975/76:110, om statliga företag, erhöi ordet och anförde:

Fru talman! Debatten har hittills varit mycket stillsam och balanserad. Jag hoppas att det skall fortsätta, åtminstone under detta dygn.

Innan jag lämnar mitt interpellationssvar vill jag gärna kommentera något av den föregående debatten, nämligen det som handlar om de investeringar som nu förestår för Statsföretags vidkommande.

Det framgår klart av den redovisning vi lämnat i propositionen att investeringsprogrammet för de närmaste fyra åren har ungefärligen sam-

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

ma omfattning som under de fyra förlutna åren. Det har varit en aktiv investeringsperiod. Inte minst NJA har varit föremål för betydande uppmärksamhet.

Investeringarna har omfattat mellan 8 och 10 % av de totala industriinvesteringarna i vårt land. Det betyder att det investeringsutrymme som Statsföretagsgruppen tagit i anspråk är mer än två gånger så stort som det sysselsättningstal som Statsföretagsgruppen representerar.

Framöver har vi först och främst de investeringar som vi har presenterat, som kommer att vara av ungefär samma storleksordning – 8 å 10 % av de förväntade totala industriinvesteringarna. Men därtill kan naturligtvis komma att läggas investeringar som vi föreslår genom proposition om Stålverk 80, investeringar och åtaganden som blir statens genom vår varvspolitik, investeringar som kommer i fråga om riksdagen godtar oljepolitiken. Det är klart att ramen och de anspråk som ställs på staten därmed ytterligare vidgas. Statsföretag tar därmed i anspråk en ökande del av det totala investeringsutrymmet.

Vad som har glatt mig under den här debatten har varit den enighet som ändå råder om nödvändigheten av att staten engagerar sig i företagsverksamhet, framför allt av sysselsättningsskapande skäl. När det gäller företag som har råkat i besvärligheter – jag tänker på varven – skulle ingen annan än staten kunna stå beredd att ta över verksamheten och skydda sysselsättningen, vilket är av utomordentlig betydelse för åtskilliga regioner. Det råder uppenbarligen inga delade meningar om det riktiga i att staten tar på sig också företagarrollen.

Men det kan också finnas andra motiv. Låt mig som exempel ta ett område som nu är föremål för uppmärksamhet och som finns upptaget i den investeringsplan som under hand har presenterats. Det är det petrokemiska området – en utlöpare, kan man säga, på oljepolitiken. Där har vi i dag en självförsörjningsgrad – produkter från egen industri alltså – på bara 20 %. Det gör oss naturligtvis utomordentligt sårbara, vilket visade sig under den energikris som vi helt nyligen upplevde.

Visst är det angeläget att vi så snart som möjligt kommer till rätta med en del av de här problemen. Därmed väntar oss stora kapitalanspråk. Man kan lösa frågan delvis genom ett samarbete mellan det statliga Berol Kemi och privata och kooperativa företag – det pågår sådana diskussioner. Det har pågått diskussioner om att bygga crackers, men det kostar mycket pengar. Helt nyligen har de privata företagen sagt att deras kapitalutrymme inte är tillräckligt för att de nu skall kunna medverka i en sådan utbyggnad, och man har skjutit på projektet.

Detta är en olägenhet från många synpunkter. Dels får vi inte den tillväxt inom sektorn som är viktig, dels får vi inte det sysselsättningstillskott på västkusten som i dag framstår som utomordentligt angeläget. Vi känner till varvsutvecklingen. Vi har presenterat ett program som innebär en nedbantning av varvens produktion och därmed sysselsättning, vilket i mycket hög grad drabbar framför allt Göteborg; men också de övriga varvsorterna kommer in i bilden. Nedbantningen måste genom-

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

föras under den närmaste tre-fyraårsperioden. Då är det sannerligen viktigt att man undersöker förutsättningarna för att få fram ny sysselsättning.

Det är ett känsligt område. Skulle jag inbegripa också Boråsregionen – eller Sjuhäradsbygden – måste jag säga mig att det inte förefaller som om den där dominerande industrin, tekoindustrin, skulle kunna ge oss nya tillskott av sysselsättning. Vi får vara tacksamma om den kan behålla ungefär den omfattning den har – kanske får vi förutse en viss minskning.

Vad jag vill komma fram till är att vi av skilda skäl, som jag har angivit, har intresse av att den petrokemiska industrin byggs upp. Vi har också intresse av att vi så snart som möjligt får nya sysselsättnings-tillskott i västkustregionen. Här står vi plötsligt inför två basindustriella uppgiftsområden, viktiga industriområden – petrokemin och varven – där intresset riktas mot staten och anspråk ställs på staten att engagera sig och se till att investeringarna kommer till stånd så skyndsamt som möjligt. I Statsföretags programuppläggning ingår att i samarbete med sitt dotterbolag så snart som möjligt sätta i gång utbyggnaden av den petrokemiska industrin. Det är ett program som kostar omkring 600 milj. kr. i en första etapp, vilket Statsföretag och Berol Kemi själva får ta på sig.

Vad innebär då detta, herr Svensson i Malmö? Det innebär att utifrån ändamålsenliga utgångspunkter, utifrån det angelägna i att våra basindustriella verksamheter kan expandera, utifrån det mycket angelägna i att vi kan upprätthålla en sysselsättning och helst expandera den måste vi från samhällets, statens, sida engagera oss i en företagsverksamhet eller i flera grenar av företagsverksamheten. I detta sammanhang är alltså inte statlig verksamhet självändamål. Den fyller en utomordentligt viktig uppgift. Detta är naturligtvis samtidigt något som ingår i en långsiktig politik.

Men är det så egendomligt, herr Svensson i Malmö, om även andra partier än det socialdemokratiska och möjligtvis det kommunistiska är beredda att ställa sig bakom en sådan politik? Vi har kommit dithän i vår samhällsutveckling, också när det gäller den industriella utbyggnaden, att man även på borgerligt håll är beredd att acceptera långtgående samhällsåtaganden i form av statsägd verksamhet. Jag tycker inte att vi bör skämmas över eller avvisa den samverkan som vi på det sättet kan uppnå för att befordra utvecklingen i vårt land.

Vi har kanske varit de aktivaste i det här avseendet. Vi har sagt att denna utveckling varit att emotse och att anspråken på en statlig medverkan i den industriella utbyggnaden kommer att gå allt längre och längre, för att vi skall klara de regionalpolitiska problemen och en expansion av viktiga områden, framför allt de mest kapitalkrävande. Vi är beredda att fortsätta med en sådan politik.

Nog kan vi väl vara överens om att industriinvesteringarna i allmänhet hör till det allra nödvändigaste under de närmaste åren framöver. Det har dokumenterats inte minst i den långtidsutredning som för kort tid sedan presenterades. Att vår exportindustri måste få utrymme för in-

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

vesteringar som gör det möjligt för denna del av vårt näringsliv att bibehålla sin effektivitet och därmed konkurrenskraft är en uppfattning som omfattas av praktiskt taget alla. I strävandena att klara våra bytesbalansproblem är det till syvende og sist vår exportförmåga som skall ge resultat. Då är det väl rimligt att även de statliga företagen får möjligheter att investera i tillräcklig omfattning.

Ta LKAB:s situation som exempel, detta LKAB med, som vi alla är medvetna om, höga kostnader och ett relativt högt löneläge! Hur skall denna gruvverksamhet kunna konkurrera med gruvbrytningen i Afrika, i Sydamerika och i en rad andra länder där löneläget och kostnadsläget över huvud taget är bara bråkdelen av det vi har? Man kan snabbt konstatera att LKAB:s möjligheter hittills har legat i en effektiv organisation, investeringar i ny utrustning och ny teknik, duktiga människor på alla befattningar. Här förestår ett investeringsprogram som jag gissar kommer att ligga ungefärligen vid 2 miljarder under den närmaste fyraårsperioden. Det är nödvändiga investeringar för att företaget skall kunna bibehålla sin konkurrenskraft.

Jag förstår mig inte riktigt på herr Regnéll. Han säger att det är nödvändigt att Statsföretag får möjligheter att genomföra sina investeringar, men han vill begränsa dem till hälften. Samtidigt säger herr Regnéll att han inte på något sätt vill begränsa den tillväxt i de här företagen som, enligt Statsföretags uppfattning, kan ge ca 3 000 nya jobb. Men hur skall den ekvationen gå ihop? Man vill begränsa det kapitaltillskott på 1 500 miljoner som Statsföretag begärt till något mindre än hälften, men samtidigt förväntar man sig att Statsföretag med dessa medel under den fyraåriga investeringsperiod som ligger framför oss ändå skall klara uppgiften att få ett sysselsättningstillskott och vinna den effektivitet som vi eftersträvar.

Jag kan garantera herr Regnéll att de förslag till investeringsutrymme för den närmaste fyraårsperioden som dotterföretagen presenterade för Statsföretag blev i den första omgången mycket hårt pressade vid Statsföretags granskning och därefter nagelfarna av en gemensam arbetsgrupp i kanslihuset, där finansdepartementet, industridepartementet och Statsföretag var involverade i arbetet för att se hur långt det kapitalbehov som här kommer att föreligga kunde pressas ned. Det är resultatet av detta arbete som här kommit fram.

Nu säger herr Regnéll att Statsföretag får 1 500 milj. kr. och att företaget inte behöver stå och stampa i obligationskön. Jag känner herr Regnéll sedan lång tid tillbaka och är medveten om den samvetsgrannhet med vilken han söker granska våra propositioner och förslag. Det förvånar mig därför litet grand att han inte har upptäckt att det av uppställningen i propositionen klart framgår att upplåningsbehovet för Statsföretag under den närmaste fyraårsperioden ligger på inte mindre än 4 600 milj. kr.

Den summan lär Statsföretag inte få utan att på samma sätt som andra stampa i obligationskön och andra köer.

Herr Regnéll borde också hålla med om att i den mån vi ger Statsföretag

en soliditet som är ganska rimlig – och mot det har herr Regnéll inte vänt sig – så är det för att soliditeten är angelägen för att Statsföretag verkligen skall kunna genomföra den upplåning som är en förutsättning för att investeringsprogrammet skall kunna klaras av.

Jag tror också att det är riktigt – och inte heller där har herr Regnéll någon annan uppfattning – att förutsätta en relativt normal lönsamhet för Statsföretagsgruppen såsom den har varit under den senaste fyraårsperioden. Det ger då utrymme för en självfinansiering som jag tycker ligger högt. Under den här fyraårsperioden har den varit inte mindre än 5,3 miljarder kronor. Det betyder sannerligen att den verksamhet som bedrivs måste vara effektiv.

Det krävs då också att vi ger Statsföretag tillfälle till en så fri hantering som möjligt.

Hur långt skall man gå i styrning? Ja, det är en diskussion som naturligtvis kan föras mycket långt. Jag har den uppfattningen att vi inte skall begränsa Statsföretags handlingsfrihet. Vi bör ge Statsföretag en vid ram för att investeringsprogrammet i samarbete med dotterföretagen skall kunna genomföras.

Det är klart att vi har möjligheter att ange ramar för verksamheten, men vi bör undvika att detaljreglera.

Vi kan naturligtvis ge uttryck för önskemål om åtaganden från Statsföretags sida. Det är mycket möjligt att vi då det gäller den grundtextila verksamheten kommer att hemställa till företaget om åtaganden, som naturligtvis kan bli påfrestande men som från andra synpunkter – inte minst av försörjningsberedskapsskäl – kan komma att framstå som utomordentligt angelägna.

Det är klart att vi i något fall också kan gå mycket längre – jag åberopar gärna Stålverk 80 – i ett näringspolitiskt och regionalpolitiskt åtagande.

Men i princip bör vi ändå ge ett mycket omfattande handlingsutrymme åt Statsföretag. Självfallet skall vi följa verksamheten noga och också se till att de mål som vi ställer upp så långt möjligt kan uppfyllas.

Jag skall inte heller säga mycket om insynsfrågan. Jag kan helt instämma i det uttalande som herr Bengtsson i Landskrona har gjort. All den öppenhet som är möjlig skall vi självfallet realisera. Jag har också tidigare, som herr Andersson i Örebro åberopade, uttalat den mycket bestämda meningen att vi så långt vi kan skall lämna en redovisning för alla de företag som staten är delägare i. Det är beklagligt att vi inte redan under fjolåret fick tillfälle att lämna en sådan öppen redovisning.

Fru talman! Låt mig så gå över till det interpellationssvar som jag har för avsikt att lämna till herr Burenstam Linder i anslutning till denna debatt. En del av de frågeställningar som har tagits upp här kommer att besvaras i mitt interpellationssvar till herr Burenstam Linder.

Herr Burenstam Linder har frågat mig

1. hur jag bedömer Statsföretags ekonomiska ställning och utsikter,
2. efter vilken näringspolitisk princip olika utvidgningar inom den statliga företagsamheten äger rum.

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB.
m. m.*

*Om statliga
företag*

3. vilka erfarenheter jag drar av misslyckandena inom olika statliga förlustföretag såsom Sonab, ESSBO och Svenska utvecklingsbolaget,

4. vilka åtgärder man vidtar för att de anställda i dessa företag skall garanteras sysselsättning samt

5. hur jag ser på de finansieringsproblem som gör sig gällande om regeringen förverkligar olika planer som nu diskuteras på omfattande industriella statliga satsningar utöver det program som inryms i nyemissionen till Statsföretag.

Statsföretagsgruppen har sedan starten år 1970 genomgått en genomgripande omvandling och expansion. Omsättningen, som år 1970 var ca 3,6 miljarder kronor, uppgick år 1975 till ca 8 miljarder kronor. Under samma tid har antalet sysselsatta inom gruppen ökat från ca 34 000 till ca 45 000 personer. Resultatet har från år till år varierat mycket kraftigt bl. a. beroende på det stora inslaget av konjunktur känsliga företag. Under högkonjunkturåret 1974 uppgick företagsgruppens samlade vinst före bokslutsdispositioner och skatter till närmare 1 000 milj. kr. För år 1975 beräknas motsvarande vinstresultat till 321 milj. kr. Nedgången av vinsten kan tillskrivas det ändrade konjunkturläget. Till detta belopp skall emellertid läggas lämnade lagerstöd. För innevarande år kan vi inte räkna med någon större resultatförbättring för gruppen, eftersom konjunkturförbättringen för flera tungt vägande företag väntas slå igenom först under andra halvåret.

Genom att en stor grupp statliga företag hålls samman inom Statsföretagskoncernen har förutsättningar skapats för en effektivare samlad verksamhet inom denna företagsgrupp. Statsmakterna har i denna grupp erhållit ett kraftfullt industripolitiskt instrument för sysselsättningspolitiken och den industriella utvecklingen. Det övergripande målet för gruppen är att under krav på lönsamhet tillgodose för samhället angelägna industripolitiska önskemål. Jag inlägger i detta att företagsgruppen som helhet skall kunna uppvisa en godtagbar lönsamhet. Man har vid bedömningen av Statsföretagsgruppens verksamhet att ta hänsyn till att flera av företagen har tillkommit eller övertagits för att klara sysselsättnings- och regionalpolitiska problem, varför man inte kan räkna med att varje enskilt företag i gruppen under varje verksamhetsår måste uppvisa vinst för att motivera sin existens, även om detta självfallet är målet.

I fråga om företagsgruppens expansion är utvecklingen av basindustrierna gruppens f. n. viktigaste uppgift. Med basindustrierna avser jag de tunga branscherna skogsindustri, järn- och stålindustri, olje- och petroindustri och varvsindustri. I propositionen 1975/76:99, som ligger till grund för det utskottsbetänkande som riksdagen behandlar i dag, beskrivs investeringsutvecklingen för Statsföretag under fyraårsperioden 1976–1979. Investeringsprogrammet omfattar sammanlagt 5 500 milj. kr. Programmet är huvudsakligen inriktat på gruv- och stålindustri, skogsindustri och petrokemisk industri. Om investeringarna genomförs ökar därmed våra möjligheter att på ett bättre sätt ta till vara vårt lands råvarutillgångar och skapa förutsättningar för vidareförädling, inte bara

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

inom Statsföretagsgruppen utan inom svensk industri som helhet, vilket självfallet varje enskilt företag inom Statsföretagsgruppen har att beakta.

Herr Burenstam Linder har också ställt en fråga som rör tre företag, nämligen AB Sonab, Svenska bomaterial AB och Svenska utvecklings AB. Dessa företag har svåra ekonomiska problem. Utredningar pågår och rekonstruktionsåtgärder håller på att vidtas som på sikt avses ge företagen ny stadga på samma sätt som tidigare skett exempelvis i fråga om Kalmar verkstads AB och SMT-Pullmax AB. Vad gäller utvecklingsbolaget behandlas detta bolags framtida verksamhet i den nyligen till riksdagen lämnade propositionen 1975/76:151.

Statliga företag som står inför nödvändiga rekonstruktionsåtgärder kan lika litet som andra företag ge garantier för fortsatt sysselsättning för alla sina anställda. Men jag vill starkt framhålla att om personalminskning måste ske vid ett statligt företag bör en plan göras upp för hur den berörda personalen skall kunna beredas andra sysselsättningar. Inom de angivna företagen arbetar särskilda arbetsgrupper med sådana planer.

De erfarenheter som kan dras av utvecklingen inom de nämnda företagen, och även av tidigare fall av samma slag, är att statsägda företag på samma sätt som andra företag och av likartade skäl kan komma i akuta ekonomiska svårigheter. Det är en allmän erfarenhet att skyndsamma åtgärder måste vidtas för att komma till rätta med sådana svårigheter. Jag vill framhålla att alla tre företagen befinner sig i ett aktivt skede av rekonstruktion och ekonomisk omdaning, och det går inte att nu göra några säkra prognoser. Företagen behöver framför allt få tillfälle att arbeta med sina problem. Jag lägger i sammanhanget stor vikt vid en samverkan mellan företagsledning och de anställda. Erfarenheterna visar att företrädarna för de anställda i deras organisationer har en mycket realistisk syn på företagets möjligheter. Det kan inte uteslutas att rekonstruktionsarbetet leder till begränsningar i företagets omfattning. På sikt är det angeläget att företagen blir normalt lönsamma för att kunna erbjuda trygghet och arbetstillfredsställelse för de anställda.

Slutligen frågar herr Burenstam Linder om finansieringen av de investeringar som kan bli aktuella utöver det program som inryms i nyemissionen till Statsföretag. Utredningar pågår om vissa sådana projekt, och först när dessa är färdiga finns material för bedömning av vilka åtgärder som bör vidtas. Jag anser det inte möjligt att ta upp en hypotetisk diskussion om finansieringen av projekt som regeringen inte har fattat beslut om. Om och när sådana beslut fattas kommer i vanlig ordning riksdagen att föreläggas förslag därom.

Allmänt kan sägas att under den närmaste tiden torde industriinvesteringarna behöva ta i anspråk en större andel av det totala investeringsutrymmet för att vi skall kunna hävda svensk industris konkurrensförmåga. Så räknar exempelvis långtidsutredningen med att industriinvesteringarna fram till 1980 kommer att öka med 5-6 % årligen. Med hänsyn till energiförsörjningens och basindustriernas betydelse för vårt näringsliv framstår det som angeläget att de får ta en rimlig andel av ökningsutrymmet i anspråk.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Fru talman! Den fråga som vi f. n. diskuterar, Statsföretags nyemission om 1 500 milj. kr., ingår som en bit av en helhet, där helheten är socialdemokraternas mycket medvetna ansträngningar att på olika håll i det ekonomiska livet utsträcka det statliga inflytandet. Vi är ju medvetna om hur den socialdemokratiska kongressen för sin del beslöt att läkemedelsindustrin och läromedelsproduktionen skall förstataligas. De meidnerska löntagarfonderna och Landsorganisationens krav att all mark inkl. villatomter och familjejordbruk skall förstataligas ingår som andra led i denna helhet, kanske också den ganska njugga politiken mot de mindre företagen. De är ju svårare att socialisera, men de kommer, om man svältföder dem, att i allt högre grad läggas ned eller säljas till större företag.

Inför denna helhet finns det anledning att ställa sig frågan vilka erfarenheter som finns av politisk direktstyrning av företagsamhet. Vi vet ju att i de länder där man verkligen har prövat på det socialistiska ekonomiska systemet har följden blivit en enorm maktkoncentration och därmed också ett förtryck av medborgerliga fri- och rättigheter. Inte heller har den rent ekonomiska utvecklingen i socialistländerna kunnat mäta sig med den som ägt rum i de mera framgångsrika marknadsekonomierna. Det finns anledning att påminna om detta när den socialdemokratiska toppen nu kommer med allt flera förslag som, om de förverkligades, skulle innebära att vi hamnade i ett socialistiskt ekonomiskt system. Ja, den socialdemokratiska partistyrelsen har också förra hösten uttalat "att vi steg för steg är på väg från ett utpräglat blandekonomiskt samhälle till ett samhälle där beslutsrätten över produktionsmedlen alltmer övergår till samhället".

Vad är då erfarenheterna från regeringens hittillsvarande försök med statligt företagande på väg mot en mera långtgående socialism? De senaste månadernas erfarenheter borde ha gett även socialdemokraterna god anledning till eftertanke.

Låt oss först se på Statsföretags ställning. Låt mig då först säga att jag inte klagar på företrädare för detta företag. Jag har däremot vissa kritiska synpunkter på politiseringen av verksamheten i form av den socialdemokratiska näringspolitiken. I en intervju i Veckans Affärer den 5 februari 1976 säger också Per Sköld: "Men eftersom man från ägarsidan drivit på i vissa frågor --- har vi blivit överansträngda. Därför måste vi nu få ett betydande tillskott av ägarkapital om vi inte ohyggligt drastiskt ska tvingas skära ned investeringarna."

Redan av detta citat förstår vi att situationen vad avser Statsföretag är en helt annan än den som Rune Johansson försöker frammana.

Tillskottet av pengar behövs för att fylla igen luckor från tidigare verksamhetsår snarare än för att finansiera nya, stora investeringar. Av de investeringar man planerar för nästa fyraårsperiod är det endast 2 miljarder och inte 5,5 som är expansionsinvesteringar. Av dessa 2 miljarder avser 700 miljoner program som redan är beslutade. Vad det egentligen

Nr 96

Torsdagen den
1 april 1976

---

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

är frågan om är alltså expansionsinvesteringar till ett belopp av 1,3 miljarder kronor. Vi har alltså ett företag som behöver en nyemission på 1,5 miljarder för att kunna göra omfattande upplåningar för att finansiera ett program på expansionsinvesteringar som är t. o. m. mindre än den här nyemissionen. Förklaringen är att pengarna behövs för att fylla igen luckor från tidigare verksamhetsår.

Det har varit en del resonemang om hur sysselsättningen skulle befrämjas genom dessa satsningar. Då skall vi till att börja med påminna oss att det här investeringsprogrammet inte är tänkt att öka sysselsättningen med några 3 000, som herr Bengtsson i Landskrona och för den delen också industriministern sade. I propositionen uttrycker man sig litet mera försiktigt. Där säger man att sysselsättningen under den här perioden kommer att öka med 3 000 till följd av dels de nyinvesteringar man tänker sig, dels de program som redan tidigare är i gång. Det är alltså inte fråga om att göra en nyemission för att öka med 3 000, utan det är – och det kan man se om man lusläser propositionen – snarare fråga om 1 600 nya arbetstillfällen.

Från socialdemokratisk sida säger man att moderaterna, som inte vill vara med på hela denna nyemission, saboterar sysselsättningen. Men man kan ju ställa sig ganska många frågor.

Industriministern har ju själv varit med om att banta de olika investeringsplaner som kommit in ifrån dotterbolag till Statsföretag med ungefär 1,1 miljarder. Ur sysselsättningssynpunkt är det ju förskräckligt, Rune Johansson. Hur många sysselsättningstillfällen har inte ni tagit kål på genom den bantning ni gjort.

Jag skulle också vad gäller sysselsättningen vilja säga att det största hotet mot sysselsättningen i framtiden är illa underbyggda projekt, och illa underbyggda blir de när man, som i den här propositionen, inte presenterar verkligheten. Jag har försökt antyda det här och man kan klart utläsa det ur herr Skölds intervju i Veckans Affärer att de här pengarna behövs för att fylla igen luckor snarare än till någon verklig dynamik och expansion. Det största hotet mot sysselsättningen kommer från illa förberedda, ej klart motiverade satsningar. Det har vi klart belägg för när vi ser erfarenheterna från Stålverk 80.

När man talar om sysselsättningsverkningarna, fru talman, måste man även fundera på vad som händer i form av minskad sysselsättning i andra företag, t. ex. mindre och medelstora företag, som inte får samma tillgång till kapitalmarknaderna på grund av att staten med sin politik tränger ut sitt eget storföretag. Det är väl ingen socialdemokrat som är så illa underrättad att han inte måste inse att på de håll varifrån man drar pengar för att stoppa in i dessa håll där blir sysselsättningen mindre än annars. Rune Johansson sade för en stund sedan att det gäller för de statliga företagen att ha en större andel av investeringsmarknaden. Det innebär att man tränger ut någon annan. Vilka sysselsättningstillfällen försvinner där? Det måste man i alla fall i en rimlig kalkyl ta hänsyn till.

Framtiden har att göra med hur stabila dessa satsningar blir. Lönsamheten på de investeringar man tänker göra beräknas bli mycket låg. Det sägs aldrig i propositionen, men det går att läsa ut, för man har uppgifter dels på självfinansieringen, dels på avskrivningsbehoven. Skillnaden mellan dem är vinsten efter skatt och utdelning. Och det är fantastiskt små belopp. Det måste vara mycket dåliga projekt man tänkt satsa på. Det bådär inte gott för sysselsättningen om det är på det viset.

Dessutom har lönsamheten i Statsföretag varit låg, med undantag för 1974 då den var mer normal. Industriministern säger i sitt interpellationssvar till mig att vinsten för 1975 kan beräknas bli 321 milj. kr. Men i Statsföretags bokslutskommuniké står det att en god bit av denna vinst beror på att man ändrat lagervärderingsprinciperna i några dotterbolag. Det borde väl framkomma om man skall ge en korrekt bild och vara intresserad av all den insyn och öppenhet som industriministern talade om för en stund sedan.

Vidare borde man säga att om Statsföretag gjorde avskrivningar på återanskaffningsvärden – och det är ändå det man måste göra om man inte gång på gång skall skjuta till pengar för att fylla igen luckor – i stället för endast på inköpsvärdena på tillgångarna skulle föregående år ha inneburit en kraftig förlust för Statsföretag. Detta sägs inte i någon större klartext från Statsföretags sida men om man frågar håller företaget med om det. Det skulle vara klädsamt om även industriministern kunde hålla med om att det är på det viset. Det är mot den här bakgrunden, att man måste ha en korrekt bild av verkligheten om man skall anslå pengar, som vi har framfört de synpunkter som finns i vår motion och i vår reservation nr 1.

Till erfarenheterna av det statliga företagandet hör inte bara det som jag just nu talat om utan också de senaste turerna av förvirrade statsråd som kommenterat alla planändringar vad gäller Stålverk 80. Vi får om några veckor tillfälle till en mera ingående debatt om stålverket, men det är ändå i detta sammanhang när vi talar mera i princip anledning att påpeka hur illa det kan gå när man av politiska skäl utan ordentligt underlag kastar fram ett sådant här projekt i en valrörelse. Så skedde med Stålverk 80 och nu, tre år senare, är detta projekt fortfarande på ritbordet sedan ett antal varianter av projektet har förpassats till papperskorgen. Att förfara på det sättet är utmanande, det väcker misstro hos allmänheten för politik och politiker och det utgör ett slöseri med knappa ekonomiska resurser.

Den 24 februari, dvs. tre dagar innan Edström avgick från NJA och regeringen kastade sig på en helt ny projektidé, höll Rune Johansson ett anförande på metallindustriarbetarnas järnbruuskonferens. Där talade herr Johansson såsom planhushållningens apostel trosvisst om Stålverk 80 – visserligen inte om den ursprungliga versionen, för den skrinlades ju i november förra året, men han talade trosvisst om hur det stålverk skulle vara utformat som man då planerade. Han talade om valsverk som Krupp var intresserat av att bygga. Allt var frid och fröjd i detta

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB, . . .
m. m.*

*Om statliga
företag*

sammanhang när Rune Johansson talade den 24 februari. Visserligen konstaterade han – jag citerar från referatet i *Metallarbetaren* – att "en del har ifrågasatt om projektet ska genomföras. Regeringens bedömning är att den utomordentliga regionalpolitiska och industriella betydelse som verket har gör det nödvändigt att fullfölja planerna". Några dagar senare skulle planerna inte fullföljas. Några dagar senare var Krupp helt borta ur bilden. Hur begär socialdemokraterna egentligen att svenska folket skall kunna ta talet om "planmässig hushållning" som något annat än tomma ord när man ser hur dålig planmässigheten är? I socialdemokraternas näringspolitiska program som antogs i höstas nämns Stålverk 80 som ett exempel på hur strukturomvandlingen inom industrin sker "övervägt och planmässigt". Det framstår nu snarast som ett dåligt skämt.

Till de senaste månadernas erfarenheter hör också Sonab. Turerna vad gäller detta företag har varit så omskrivna att det inte finns anledning att göra några längre utläggningar. Fakta talar för sig själva.

Samma sak gäller situationen inom det statliga Utvecklingsbolaget. På några år har staten här gjort av med 170 milj. kr. av skattebetalarnas pengar i rena förluster. Det bolaget har legat direkt under industridepartementets förvaltning, och Rune Johansson har här ett direkt eget ansvar. Hur skall man kunna klara en planmässig och övervägd strukturomvandling av svenskt näringsliv, om man inte kan klara ett litet utvecklingsbolag? Det är den fråga som tränger sig på.

I min interpellation frågade jag om läget i ESSBO eller Svenska Bomat AB. Vi får nu höra av Rune Johansson att även denna företagsgrupp befinner sig i stora svårigheter och att en rekonstruktion görs. Det skulle vara intressant om industriministern ville göra en något fyligare framställning av läget i ESSBO, t. ex. i fråga om Nylands mattor som tidigare mycket diskuterades här i riksdagen. Hur är läget där f. n., herr industriminister? I insynens intresse vill jag gärna veta det.

På riksdagens bord ligger en proposition om förenade fabriksverken. Här föreslår man att ett antal företag som tidigare inköpts för dyra pengar nu skall läggas ned.

Fru talman! För några månader sedan, i maj förra året, var Rune Johansson i Linköping på besök hos SAAB och när han gav sig därifrån gav han intervjuer. Det är intressant att i efterhand läsa vad han sade. Han uttalade att SAAB:s ledning har suttit med armarna i kors. Man har inte kunnat förutse att staten skulle urholka försvarsanslagen och har inte satsat tillräckligt på civil tillverkning. Han skrädde absolut inte orden när han kommenterade detta. Jag skall inte yttra mig om huruvida det som industriministern sade var rätt eller fel – det hör liksom inte hit – men jag undrar: Var är planmässigheten?

När man nu i propositionen om förenade fabriksverken läser att i statens eget företag, som har gjort en del trevande försök att få en mera civil tillverkning, skall denna läggas ned och i stället företaget skall syssla helt med militär tillverkning undrar man om det rimmar med de olika

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

ganska magstarka uttalanden som gjordes i Linköping i maj förra året.

Självfallet finns det svagheter och misslyckanden i ett enskilt näringsliv. Det har jag alltid understrukit i alla debatter av den här sorten. På grund av dessa svagheter och misslyckanden behövs det en stat som utfärdar lagar och kontrollerar att dessa efterlevs. Det behövs en ekonomisk politik för att utjämna konjunktursvängningar och motverka och hindra arbetslöshet. I vissa fall behövs också direkta statliga företagsinsatser, t. ex. för att befrämja sysselsättningen av regionala skäl.

Enligt den socialistiska förkunnelsen skall man komma undan alla dessa svagheter genom att alltmera förstatliga. Men erfarenheten visar – och det är min poäng – att de privata företagen i genomsnitt visat större livskraft och dynamik än de statliga. Framför allt är det lätt att se att den felfrihet som statliga företag enligt socialistiska visioner utmärks av inte föreligger i verkligheten. Det är den jämförelsen som är särskilt intressant att göra, alltså mellan dogmernas felfrihet vad gäller statligt företagande och den verklighet man kan se, som är helt annorlunda. Det är de anspråksfulla utfästelserna som man har anledning att ställa mot verkligheten.

Det interpellationssvar som jag just har fått – och som jag också ber att få tacka för – är hållet i försiktigare ord än de som brukar användas i andra sammanhang. Vi får lära oss att ett antal statliga företag har svåra ekonomiska problem, att det inte går att göra säkra prognoser för utvecklingen i dessa företag, att personalminskningar i statliga företag skall ske efter en plan.

Denna försiktighet är naturligtvis passande efter de senaste månadernas erfarenheter. Men jag är övertygad om att det inte behöver gå många timmar förrän vi får läsa i tidningarna att statsråden förkunnar att det behövs mera statlig planering av näringslivet.

Rune Johansson talade för den delen här tidigare om hur man skulle satsa på petrokemisk industri, oljeindustri och allt vad det var. Det är konstigt, tycker jag, att man kan göra dessa handfasta erfarenheter av hur svårt det är och hur litet verkligheten rymmer med de egna utfästelserna men ändå i samma sekund linjera upp nya utsvävningar. Det är oerhört svårt för mig att förstå hur detta är möjligt.

Det är ju rent groteskt när socialdemokraterna med Rune Johansson i spetsen förkunnar att industridepartementet skall leda en planmässig utveckling av svenskt näringsliv, när man inte har klarat ens de egna företagen. Det anser man faktiskt inte själv att man har gjort. I en intervju i LO-tidningen för några veckor sedan förkunnar Rune Johansson följande:

”Jag blir mer och mer övertygad om att vi måste börja diskutera en omfattande generallösning, om jag får använda det uttrycket, för hela den statliga företagssektorn.”

Ja, för mig får man använda uttrycket ”generallösning”, om jag bara begrep vad som menas med det. Innebär det att man så att säga skall förstatliga de statliga företagen för att få mera socialistisk planering av

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

den redan socialiserade sektorn, eller hur skall det tolkas? Är det bara tomma ord? Vi är intresserade av att veta vad som menas med "generallösning". För bakom ställningstagandet i LO-tidningen måste finnas en känsla av att det sviktar någonstans.

För ett par år sedan skrev Rune Johansson ett brev till Statsföretags styrelse och utvecklade en del funderingar om hur de statliga företagen skall styras. Vad har hänt med detta? Rune Johansson talade om en s. k. sektorisering, men i ett anförande nyligen talade Per Sköld mot en uppdelning av Statsföretag i olika sektorer. Han menade att det skulle leda till byråkrati.

Och hur är det f. ö. med planmässigheten i att rekonstruera Sonab genom att dela upp det i tre företag och att rekonstruera NJA genom att slå ihop det med LKAB? Jag undrar hur det företagstänkande är som leder till att det lilla företaget skall delas upp i tre bitar men att de två gigantiska företagen skall slås ihop till ett.

När vi diskuterade Stålverk 80 i november i höstas sade Rune Johansson bl. a. följande: "Nu har vi kommit in i en situation där kostnadsstegringarna gett ett resultat som varit överraskande. Det har överraskat mig - som jag klart deklarerat vid något tillfälle."

När vi i december i höstas diskuterade det statliga utvecklingsbolaget sade Rune Johansson bl. a. följande: "Vad var det då som inträffade, plötsligt och hårdfört, och som ställde oss inför helt nya problem i juni månad? --- Vad som inträffade var att det kom ett besked från Utvecklingsbolaget att man överraskats av att ett företag --- visade sig vara på väg mot brakande förluster."

Ja, herr industriministern är överraskad, men tänk så mycket mera överraskad han skulle komma att vara om han hade alla företagen i sin domvärjo i ett socialistiskt näringsliv och han hade mindre tid än han nu har att verkligen följa med vad som händer!

I min interpellation frågade jag efter vilken princip som utvidgningar av den statliga företagsamheten ägde rum. Av svaret framgår det att principen är att utvidga förädlingen av råvaror i basindustrier. Nåväl, men den principen förklarar inte varför man skulle ge sig i kast med läkemedel, läskedrycker och läromedel, men låt oss ändå granska denna grundidé.

Råvaror har vi, och vi behöver förädla dem, men i vilken omfattning man skall göra det tål att diskuteras. Basindustrier är oerhört kapitalintensiva och de fordrar ofta i sin tur en omfattande import av råvaror, t. ex. energi, olja. Frågan är om Sverige har internationell konkurrenskraft i en utveckling av den typ som Rune Johansson försökte skissera. Kommer vi att kunna behålla vårt höga löneläge i förhållande till andra länder, om vi använder en allt större del av våra resurser till en produktion som nästan lika väl kan göras i flertalet länder med mycket lägre löner? Rune Johansson var i sitt anförande här själv inne på idén om hur svårt det var att konkurrera med Brasilien och andra länder som han räknade upp och som hade mycket lägre löner.

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

Men det är inte lika svårt att konkurrera i *alla* branscher. Min uppfattning är att om vi skall behålla vårt relativt höga löncläge måste vi framför allt satsa på det tekniskt avancerade, innovationer, snilleindustrier.

På socialdemokratiskt håll är man antagligen medveten om detta, och det är väl därför som man har försökt att starta – ehuru inte så framgångsrikt – utvecklingsbolag. Men dilemmat för socialdemokraterna är att en sådan typ av företagsamhet inte så lätt växer fram på politiskt kommando utan snarare på privat initiativ. Svältföder man innovationsrik industri, däribland de mindre och de medelstora företagen, är detta ett hot mot vår välståndsutveckling.

Som motiv för att det skall socialiseras brukar socialdemokraterna anföra inte bara behovet av mera planmässig styrning av ekonomin utan också att löntagarna, "hela folket", skall få bestämma. Ja, men i den helhet som det här gäller, med alla socialiseringsanspråk som socialdemokraterna f. n. aktualiserar, är detta en viktig fråga. Jag känner inte att jag har något större medbestämmande, det måste jag säga, när biljettpriserna på statens järnvägar höjs eller när portot höjs. Jag tror inte att svenska folket i övrigt heller gör det, även om dessa företag är statsägda. Jag tror faktiskt inte heller att löntagarna känner något större medbestämmande därför att AP-fonden äger aktier, och jag tror inte heller att de anställda på NJA eller LKAB känner att de har mera inflytande än de anställda i privata företag.

I själva verket blir det en risk för att inflytandet i ett socialiserat näringsliv trots de vackra orden blir mindre. I ett socialistiskt näringsliv blir staten den helt dominerande arbetsgivaren. Det blir svårare att hävda sig mot denna koloss, och redan nu kan vi ju se hur kallsinnig staten ofta är mot sina anställda. "Återigen samma schema. Information en minut i tolv – obefintligt samråd", skrev en av dem som berördes av den statliga utlokaliseringen nyligen. "Talet om företagsdemokrati är bara prat", tillade han. Lärarna protesterar f. n. mot det bristande samråd som ägt rum inom ramen för olika aktuella förslag som gäller skolan, och det finns även många andra exempel.

Jag skulle vilja, fru talman, läsa upp ett citat ur en intervju som nyligen gjordes med LO-chefen. Här svär han – men jag antar att det är tillåtet att citera Landsorganisationens ordförande även om han svär. Så här sade han:

"Jävligt behöva erkänna det men privata arbetsgivare ställer upp mycket bättre än stat och kommun – – – dom offentliga arbetsgivarna som har en massa jävla tjänstereglementen osv. gör att Du blir prickad på olika sätt."

Även om man kan ha olika uppfattningar om det här språkbruket, tycker jag att bara en slutsats kan dras av innehållet i vad LO-chefen säger, och den är att det finns stora risker i att ha en helt dominerande, byråkratisk arbetsgivare med en massa tjänstereglementen, nämligen staten.

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

Vi påminner oss t. ex. hur de anställda i de privata läkemedelsföretagen undanbad sig en socialisering men också hur herr Palme förklarade att man i en fråga som denna inte kunde låta de anställda få avgöra.

Här finns det en inneboende konflikt i det socialistiska budskapet. Att alla beslut skall fattas i politisk ordning och inte ute i ett enskilt näringsliv inskränker medbestämmandet för de anställda, det är min uppfattning. Vi kan ju se hur känslig frågan om medbestämmande i den offentliga sektorn är. Skall valresultatet inte sättas ur spel genom medbestämmanderätt för anställda, fordras klara inskränkningar och avgränsningar av detta medbestämmande. Ju vidare man gör den politiska beslutsapparaten, desto oftare kommer just denna konflikt att uppstå.

Fru talman! Av både ekonomiska och demokratiska skäl består det bästa systemet i att man har ett spritt, individuellt ägande, att man har ett enskilt näringsliv, verksamt med stöd av en vital företagsdemokrati och inom de ramar som statsmakterna uppdragit. Då får man – och det vill vi ha i Sverige – en statsmakt och inte en maktstat, som i ett socialistiskt näringsliv.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Är det fel, frågade industriminister Rune Johansson tidigare i debatten, att de borgerliga partierna och regeringen är överens om de stora linjerna beträffande den statsföretagsamhet som vi har? Överens är ni mycket riktigt också, trots herr Burenstam Linders skriande.

Jag skulle vilja säga att tillhör jag en arbetarrörelse som ändå som ett historiskt mål haft samhällets totala omvandling, skulle jag nog bli en smula skeptisk om gedigna borgerliga krafter var eniga med mig om statsföretagsamhetens roll. Statsföretagsamheten kan ju ha helt olika roller. Den kan vara just vad Rune Johansson egentligen osökt beskriver här, nämligen rollen av stödjare och uppföljare av ett kapitalistiskt näringslivsbehov – ett kapitalistiskt näringsliv som utvecklar en inneboende kris. Den kan också vara en nydanare, en samhällsomdanande faktor som ger den ekonomiska utvecklingen en ny dignitet.

När Rune Johansson anför exempel – i flera fall i och för sig tacknämliga sådana – på statlig företagsamhet är det emellertid inte precis några exempel som vittnar om att statlig företagsamhet är särskilt avancerad eller går i spetsen för en viss samhällelig utveckling. Man talar om att den skapar sysselsättning genom att ta hand om och så att säga förstatta varvskrisen – men det är en ganska defensiv uppgift, låt vara att den möjligen är nödvändig. Detsamma gäller när han säger att den statliga företagsamheten är en ambulansstyrka åt tekoindustrin.

Om man ser hur socialdemokraterna har reagerat på förslag från vår sida om förstatta av hela varvsindustrin, av oljeindustrin, av byggmaterialindustrins monopolföretag, av affärsbankerna, finner man att det har de vänt sig emot. De har sagt att det är onödigt, det vill de inte se.

I ett land som Frankrike är statsföretagsamheten, trots den borgerliga

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

regeringen, väl så stor som i Sverige. De totala investeringarna i samhället de senaste åren har ju ingalunda varit särskilt stora på den samhällliga sidan, utan de har varit väl så stora på den privata, såvitt jag förstår. Detta är en intressant belysning till herr Burenstam Linders resonemang. Man skulle ju tro att det totala statsmonopolet höll på att växa fram här, men hans skriande saknar verklighetsförankring i det fallet. Det är i själva verket markant hur blygsam den samhällsägda sektorn har varit.

Detta betyder alltså att vi här ser en statsföretagsamhet, som Rune Johansson beskriver den, som just kan sägas sakna större och långsiktiga nationella mål, som inte är nydanare och icke egentligen, om den bilden skall hålla i framtiden, är en spjutspets för den ekonomiska demokratiseringen, som den borde vara.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Fru talman! En del av de invändningar som statsrådet Johansson hade att göra mot vad jag hade sagt i mitt första anförande har nog mist i tyngd sedan herr Burenstam Linder har hållit sitt anförande.

Vi fick bl. a. kritik för att vi från moderathåll hade velat pruta på de 1 500 miljonerna. Det ansågs att det innebar någon sorts sabotage. Detta är ju en underlig inställning, när man berömmar sig av att man själv i en andra instans har prutat på det som redan dessförinnan var prutat av centrala statsföretagsgruppen efter det att man fått förslagen från de skilda egna företagen inom statsföretagsgruppen. Den attityden saknar helt logik.

Sedan talade också industriministern om vad jag hade sagt om soliditeten – att den är besvärande låg. Därvidlag var det ett lämpligt svar när man erinrade om vad herr Sköld hade sagt i intervjun i Veckans Affärer – att man hade drivit på från ägarsidan så att företaget hade blivit överansträngt. Symtom på den överansträngningen är just den besvärande låga soliditeten.

Till sist skulle jag också vilja säga att det är allt skäl att understryka vad herr Burenstam Linder framhöll – att illa underbyggda projekt är det största hotet mot sysselsättningen. Det innebär att man använder för mycket kapital med för litet utdelning i form av arbetstillfällen. Om den statliga gruppen lägger beslag på så betydande belopp på kapitalmarknaden som här skisseras, så kommer ju resultatet att bli att annan företagsamhet svältes ut och förhindras att bereda nya arbetare och tjänstemän sysselsättning.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Jag erinrar mig att författaren och skådespelaren Tage Danielsson har skrivit en film som han har gett namnet Släpp fångarne

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

loss, det är vår! Med en lätt travestering skulle jag, sedan jag lyssnat till herr Burenstam Linder, vilja säga att man som rubrik för hans uppträdande hade kunnat sätta: Släpp hämningarna lösa, det är vår! Om detta på något sätt gör att det känns bättre för herr Burenstam Linder, så tycker jag att det är bra. Jag tror att det är den främsta uppgiften som detta uppträdande fyller.

Det finns när herr Burenstam Linder talar – jag har också uppmärksammat det hos herr Bohman – ett på något sätt otäckt drag i uppläggningsen. Man säger att den socialdemokratiska näringspolitiken för fram till ett socialistiskt system som – enligt den uppläggningsen som herr Burenstam Linder själv har haft – leder över till en motsvarighet till det system som man har i de kommunistiska länderna med förtryck och allting annat. Vad är det för dumheter som ni ägnar er åt? Denna demokratiska arbetarrörelse som har slagits för demokratin och som också har tagit på sig huvudansvaret för att förverkliga denna demokrati, inte minst under de sista 30–40 åren i regeringsställning vill ni på detta sätt misstänkliggöra, därför att vi fullföljer en politik i demokratisk anda in på det ekonomiska området för att möjliggöra för människorna, inte minst alla dem ute i jobben, att kunna få ett inflytande över verksamheten i vilken de deltar.

Det är ett långsiktigt arbete, det är vi helt medvetna om, men ett arbete som omfattas av de stora befolkningsgrupperna i landet. Jag är alldeles övertygad om att om ni skulle försöka att hindra detta så kommer ni inte att lyckas. Jag tycker därför att det skulle vara mera klädsamt om ni lade bort just den attityden och slutade att tala om socialdemokratin och dess näringspolitik såsom ledande fram till något av ett förtryckets samhälle.

Herr Burenstam Linder kommer sedan in på en del av de frågor som vi har diskuterat tidigare. Han säger att här blir inga 3 000 jobb. Vad är det vi redovisat? Där började herr Burenstam Linder att närma sig sanningen. Vi har redovisat i propositionen att under perioden kommer sysselsättningstillskottet att bli ungefär 3 000, med de investeringar som Statsföretag har beräknat. Jag kan inte garantera det exakta antalet.

Den bedömning som moderaterna har ägnat sig åt går såvitt jag förstår ut ifrån att det är de tolv företag, i vilka man har redovisat de mest omfattande investeringarna, som ger resultatet 1 600 à 1 700 i fråga om anställningar.

Det finns uppenbarligen beträffande de investeringar som nu är aktuella och det kapitaltillskott som är nödvändigt ett intresse från herr Burenstam Linders sida att vilja göra gällande, att de senaste årens politik från Statsföretags sida har lett fram till att luckor uppstått som man nu måste fylla igen. Men i den redovisning som är lämnad från Statsföretag sägs klart ifrån att investeringarna har varit utomordentligt omfattande och att det har ställts mycket stora krav på kapitalanskaffning, inte minst upplåning. Detta har begränsat soliditeten, och för att man nu skall kunna klara ett program med den ifrågavarande omfattningen måste soliditeten

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

återställas till en rimligare nivå.

Om det har uppstått några luckor skall detta, liksom förhållandena som ligger bakom statsföretagsutvecklingen – de enskilda bolagen – ses mot det faktum att man inte tidigare kunnat bygga upp några fonder att ha tillgång till när besvärligheter har uppträtt och blivit som störst. Som exempel skulle man kunna ta NJA som under praktiskt taget hela 1960-talet varit underinvesterat. Det är först på 1970-talet de investeringar genomförs som vi hoppas skall leda fram till en mera gynnsam utveckling för NJA:s vidkommande. Jag känner mig alldeles övertygad om detta.

Produktionsmässigt har man nått det bästa resultatet hittills under 1975. Man kan beklaga att vi detta år fick en djup kris som inte bara drabbade NJA utan praktiskt taget alla järn- och stålverk och som gjorde att den produktionskapacitet som nu uppnåtts inte har kunnat ge det ekonomiska resultat som vi hoppas att så småningom komma fram till.

Sedan ryckte herr Burenstam Linder loss en rad frågor och citerade bl. a. herr Skölds uttalande. Han tog också upp mitt brev från 1974, där jag skrev till Statsföretag om angelägenheten av att se över organisationen för att kunna svara mot de uppgifter som efter hand kommer att läggas på Statsföretag. Men där råkade herr Burenstam Linder ha otur, för jag har i dag fått svar från Statsföretag på just det brevet, och herr Sköld redovisar där att en sådan sektorisering som jag efterlyste har man sökt genomföra i betydande omfattning. Herr Sköld skriver bl. a.: "Sådana utredningar har lett till tillskapande av 'underkoncerner' inom flera branscher. Exempel härpå är verktygsmaskinbranschen (SMT-Pullmax), läkemedelsbranschen (Kabi), förlags- och tryckeribranschen (Liber Grafiska) samt byggmaterialbranschen (Essbo). En utveckling mot större enheter bör emellertid ej drivas så snabbt att störningar skapas inom företagen." Inte minst på den där sista punkten kan jag vara helt överens med herr Sköld. Den sektorisering som vi efterlyst har man alltså slagit in på.

Vidare är det av intresse att herr Sköld i detta brev tar upp just de frågor som jag hade anmält i tidningen Fackföreningsrörelsen, och där jag menade att det är nödvändigt att Statsföretag i sin organisationsuppläggning undersöker möjligheterna och förutsättningarna för dotterkoncernbildningar. I sitt brev säger herr Sköld härom: "I några fall bör detta på litet sikt kunna leda till längre gående former för samordning, t. ex. genom bildande av underkoncerner."

Vidare tycker jag att herr Burenstam Linder något för tidigt in-tecknade vad som skett inom Stålverk 80. Det är riktigt att jag höll mitt tal i Metalls regi den 24 februari, och talet är korrekt återgivet i Metallindustriarbetareförbundets tidning. Det är också riktigt som jag redovisade att vi fortsatte med en planering, i huvudsak grundad på den uppläggning som vi bestämt oss för 1974. Men – och det har jag också anmält under fjolåret – med det intresse som fanns från industrins sida inom järn- och stålhanteringen för att samordna sina verksamheter med NJA och ett beslutat stålämnesverk hade vi all anledning att söka åstadkomma

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om stalliga
företag*

en integration mellan stålämnesverket och den svenska industrin, främst en valsverksutbyggnad i Gävle.

Jag skall inte fördjupa mig i detta alltför mycket. Men jag vill säga att avsikten med den planering som vi höll på med vid den tidpunkt då jag höll mitt tal var att man skulle göra en etappuppdelning. Den första etappen, en utbyggnad på ungefär 2 miljoner ton, var i huvudsak inriktad på att förse den svenska marknaden med stålämnen. Om förhandlingarna med Stora Kopparberg ledde till resultat – vilket jag hoppades – skulle vi därmed tillgodose ett marknadsmässigt behov inom framför allt vårt eget land. När projektledningen sedan redovisade den kostnadsutveckling, som inträffat och som jag har talat om tidigare, var det väl rimligt att vi också satte oss ned och funderade över om det fanns alternativ; detta inte minst sedan projektledaren hade skisserat en alternativ lösning som i huvudsak siktade på att integrera stålämnesproduktionen med i första hand svensk vidareförädling. Och där är vi nu. Herr Burenstam Linder kan vara helt säker på att det uttalande som jag gjorde vid metallkongressen, att vi kommer att fullfölja det programmet, det står fast. Proposition härom kommer att läggas fram i riksdagen den 20 april.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Rune Johansson berättar gärna en liten historia som inledning. I det här fallet var det Tage Danielsson. Jag måste säga att Tage Danielsson är avsevärt roligare än industriministern. Så det är lika bra att inte försöka i den branschen.

Jag påminner mig att industriministern också i debatten om Stålverk 80 för ett år sedan tyckte det var roligt att berätta nedlåtande historier om motparten. F. n. är det inte lika roligt att debattera den planmässiga hushållningen när det gäller Stålverk 80.

Planerna skall fullföljas, säger industriministern, och låter som om uttalandet och föredraget på metallkonferensen inte alls, som jag försökte säga, var ett intressant exempel på hur man ena dagen – i det här fallet den 24 februari – tvärsäkert talade för en viss utformning av projektet för att tre fyra dagar senare hoppa på en helt annan variant. Och då var man lika tvärsäker och viftade på samma sätt bort motståndarna som hade synpunkter. Kom inte och säg att industriministern inte den 24 februari talade om någonting annat än det ni nu talar om! Krupp nämndes t. ex. i anförandet den 24. Tre dagar senare var det företaget borta ur bilden.

Jag, herr Bohman och andra företrädare för vårt parti tänker fortsätta att göra det viktiga påpekandet att det inte i något land med ett socialistiskt ekonomiskt system varit möjligt att förena detta med medborgerliga fri- och rättigheter. Vi tänker inte låta skrämman oss av industriministerns brösttoner till att avstå från att göra det påpekandet. Det är ett viktigt påpekande i ett läge då Landsorganisationen, som står socialdemokratin nära, kräver att man skall socialisera all mark, då so-

cialdemokraterna vill införa omfattande löntagarfonder enligt Meidners modell, och då ni när det gäller företagsamheten driver socialiseringsidéer på en lång rad olika plan. Läs t. ex. Assar Lindbecks artikel i Dagens Nyheter häromdagen, om industriministern vill ha uttalanden från någon som det inte är lika lätt att avfärda med en politisk klyscha.

Jag gör inte gällande att vi i dag befinner oss i en sådan situation. Jag kommer inte heller med några anklagelser mot vare sig socialdemokratin eller fackföreningsrörelsen. Jag säger att om man gör på det sätt som ni nu tänker, så hamnar man, även om man har höga och goda ideal, i ett läge som svenska folket inte skulle tycka om. Så starka som de socialistiska ambitionerna f. n. är finns det all anledning att i god tid varna för och påpeka detta.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Vad jag vänder mig mot är att ni i förtäckta ordalag ifrågasätter vår demokratiska inställning genom att ni gång på gång säger att den politik som vi för leder till ett förtryckarsamhälle. Det var ungefär det som herr Burenstam Linder sade alldeles nyss.

När det gäller mitt tal på Metall vill jag säga: Vem har sagt att Krupp är borta ur bilden? Under alla omständigheter är Krupp inte borta ur förhandlingsbilden. Företaget har självt begärt att förhandlingarna skall anstå till årsskiftet, och jag skulle kunna tänka mig att förhandlingarna kan innefatta annat än ett valsverk sedan vi kommit längre i förhandlingarna med Stora Kopparberg och mot en integration med det nu befintliga NJA. Men det är alldeles riktigt att Krupp fanns med i bilden vid den planering vi höll på med vid den tidpunkten.

Jag skulle sedan vilja säga några ord om Utvecklingsbolaget, som herr Burenstam Linder berörde i sitt tidigare anförande. Det är i och för sig inte så märkvärdigt om ett utvecklingsbolag inte alltid lyckas vinna ut det resultat som man hoppas på av de satsningar man ger sig in på. Vi forskar och bedriver utvecklingsarbete i detta land för ca 2,5 miljarder om året. Jag skulle vilja fråga: Hur mycket av denna forskning och detta utvecklingsarbete ger ett sådant resultat att vi kan säga att vi alltid får full valuta för pengarna? Vi kan vara ganska nöjda om en del av det utvecklingsarbete som bedrivs ger de resultat som förväntas. Därmed har jag inte sagt att vi är beredda att godkänna allt arbete som har bedrivits i Utvecklingsbolaget – det har vi också visat i den kritik som vi har framfört.

Jag har sagt att Sonab och ESSBO är företag som har gått snett, att den verksamhet som Sonab gav sig in på inte har motsvarat de förväntningar som man hade inom företagsledningen. Statsföretags vice ordförande herr Hjalmarsson sade mycket öppenhjärtigt för en kort tid sedan i en intervju i Dagens Nyheter att han borde ha insett "att vi satsade fel när vi övertog AGA". Det var ett försök från företagets sida som inte lyckades. När man då misslyckas med en verksamhet, när marknadens förutsättningar blir annorlunda, är det nödvändigt att försöka

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

åstadkomma en rekonstruktion av företaget. Herr Burenstam Linder kunde också, som han har gjort tidigare, ha nämnt KVAB och SMT. Men dem vill han inte nämna nu därför att de är företag som har befunnit sig i svårigheter av samma art som Sonab och andra befinner sig i nu men som är rekonstruerade och båda var vinstgivande under fjolåret. Jag tycker att det är ett mycket skickligt arbete som har genomförts, inte minst av dessa företags ledningar men också under kontroll av Statsföretag. Det visar att det är möjligt att genomföra sådana rekonstruktioner.

Sedan återkommer herr Burenstam Linder gång på gång till detta med planering. Ja, det är riktigt, att planera är svårt – låt oss vara överens om det. Skall vi då inte försöka oss på planering? Planering bedrivs inte bara i samhällets regi, den är nödvändig för industrin i vilken ägo denna än befinner sig. Men den måste i dag ta större hänsyn till samhällets intressen. Därför försöker vi nu åstadkomma en samordnad planering i samverkan mellan samhälle, företag och anställda. Vi prövar oss fram till en långsiktigare planering i de branschråd som vi har skapat inom järn- och stålhanteringen, inom skogsindustrin med skogsbranschrådet, inom byggnadsindustrin och inte minst inom varvsindustrin.

Skall man, därför att man inte överallt har lyckats, säga att planering är av ondo? Jag kan garantera herr Burenstam Linder att vi inte kommer att ge upp våra ansträngningar att åstadkomma en planering som vi ser som nödvändig och där vi har stöd från industrin. Det är också av intresse att iaktta hur industrin själv går in i diskussionen inte bara om den långsiktiga planeringen utan också om en samverkan som kan leda fram till ett gemensamt ägande av företagen. Jag kan åberopa uttalanden som helt öppet har gjorts av Grängesbergbolaget och av chefen för verket i Oxelösund som säger att "utan statens medverkan kan vi inte klara de investeringar som är angelägna i företagen och som för svensk järn- och stålhantering ter sig som oundgängligen nödvändiga om vi skall klara konkurrensen på exportmarknaden". Skall vi då inte ta upp den diskussionen? Menar herr Burenstam Linder att eftersom den privata företagsamheten ger de bästa resultaten skall vi över huvud taget inte gå in i en diskussion från samhällets sida, trots att företagen själva begär det, om en sådan samverkan mellan stat och privata företag? Det är ur vår synvinkel en orimlig ståndpunkt. Vi kommer att gå in i dessa överläggningar med åtskilliga företag för att gemensamt diskutera hur politiken för järn- och stålindustrin skall läggas upp. I den utredning om den framtida utvecklingen för järn- och stålindustrin som vi nu gemensamt beslutat om i stålbranschrådets regi ingår som en förutsättning för hela detta arbete att stålämnesverket i Luleå kommer till stånd. Den frågan får vi, som jag tidigare sade, närmare diskutera när vi har lagt fram vår proposition.

När det gäller de resultat vi hittills uppnått inom den statliga företagsamheten får vi inte glömma bort att åtskilliga av de företag som vi etablerat har måst lokaliseras till områden som varit sysselsättnings-

svaga, vilket medfört särskilt stora kostnader och påfrestningar. En del av dessa företag har vi övertagit från de andra ägarna när företagen befunnit sig i ett krisläge. Det är klart att det konstituerar alldeles speciella besvärligheter för en del av de statliga företagen.

Här kan man egentligen ställa upp herr Svensson i Malmö mot herr Burenstam Linder. Herr Svensson är kritisk på denna punkt och anser att vi skulle vara mer offensiva och gå in på områden där vi hade en större lönsamhet att vänta av en företagsverksamhet. Självfallet har vi ett intresse härför. Men i den mån en industri är effektiv och rationell och ger en betydande och växande avkastning, ser vi det inte som angeläget att stiga in där och tränga undan de nuvarande ägarna. Vår uppgift har i mycket stor utsträckning varit att tillsammans med de fackliga organisationerna på ett mera demokratiskt sätt fördela de värden som alla gemensamt varit med om att skapa. Det har lett till att levnadsstandarden i Sverige torde vara en av de högsta i världen.

Det betyder inte att vi därutöver inte ser det som utomordentligt angeläget att genomföra en demokratiseringspolitik, som gör det möjligt för människorna att efter hand få ett växande inflytande i företagen. Det sker genom den arbetsrättslagstiftning som vi f. n. diskuterar och varom det ligger ett förslag på riksdagens bord. Men när det visar sig nödvändigt och ändamålsenligt att samhället går in för att driva en företagsverksamhet är vi beredda att göra det. Vi måste då också skapa de organisatoriska förutsättningarna för en sådan verksamhet.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Tyvärr är debattvillkoren ojämliga, eftersom jag bara har tre minuter på mig.

När det gäller frågan om vart vägen bär med vidgade statliga ingrepp i den omfattning som man f. n. kan utläsa ur de socialdemokratiska texterna, är det inte bara jag och någon annan företrädare för moderata samlingspartiet som varnar. Jag upprepar: Läs t. ex. Assar Lindbecks artikel i Dagens Nyheter häromdagen! Om det inte ringer en klocka i huvudet på industriministern när han läser den artikeln, är det ännu farligare. Då är det precis som Astrid Lindgren har skrivit: Ni har blivit blinda av ett förlängt maktinnehav.

Planering är svårt, säger industriministern. Ja, det är svårt, och därför skall man inte gapa över mer planering än man klarar. Mitt förslag till industriministern är att han först lär sig att planera och hantera sitt eget fögderi, innan man sträcker ut armarna för att omfamna mer och mer.

Vad är den här generellösningen för de statliga företagen som vi fick höra om i den intervju jag citerade? Det är något som jag vill ha svar på. Som ett tecken på att det finns åtminstone någon mer konkret idé om den egna planeringen. Det är ett oeftergivligt krav att man klarar den innan man ger sig i kast med andras.

Sedan tror jag faktiskt att när någon person som t. ex. industriministern skall syssla med allt möjligt hinner han inte följa med riktigt.

Torsdagen den
1 april 1976

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

Jag läste i mitt anförande upp olika citat om hur Rune Johansson har stått här i riksdagen och sagt att han var så överraskad. Han var överraskad över Stålverk 80. Han var överraskad över Utvecklingsbolaget. Så blir det när man har för mycket att hålla i händerna. Då blir man överraskad. Man hinner inte alls hålla på med det man sedan i vackra fraser kallar planering. Det blir motsatsen till planering när man har för mycket omkring sig.

Vem är det som har sagt att Krupp är borta ur spelet? Ja, det är inte jag, utan företrädare för Stålverk 80. Det är ingen konst att hitta citat på den punkten.

Det skulle dock inte förvåna mig om Krupp dök upp på nytt någon gång i det här sammanhanget, – försvann på nytt och kanske dök upp igen. Så många turer har det ju varit när det gäller detta företag.

Sedan har vi frågan om de 3 000 jobben i investeringsprogrammet. Jag upprepar: I propositionen är det uttryckt ganska korrekt – fast det är svårt att utläsa – att det nya investeringsprogrammet bara ger 1 600 jobb. Men såväl industriministern som herr Bengtsson i Landskrona sade att det skulle bli 3 000 nya jobb under de här åren av investeringsprogrammet.

Och det är helt fel.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Vi har på något sätt kommit ganska långt ifrån det ämne som är föremål för handläggning, nämligen de 1 500 miljonerna till Statsföretag.

(Herr *Burenstam Linder*: Det är min interpellation som vi håller på att prata om.)

Ja, jag har varit beredd på den här diskussionen, och vi har självfallet möjligheter att fortsätta den när vi behandlar Stålverk 80. Men nu skall ju ställning tas till förslaget om Statsföretag.

Herr Burenstam Linder efterlyste en precisering av vad jag talat om som en generellösning. Ja, jag har tagit upp en debatt om hur Statsföretag skall kunna administrera de växande uppgifterna.

Vi har tvingats in i en diskussion om varven. Vi fick överta Eriksbergsvarvet, och vi har gått in i förhandlingar om Götaverkens framtid. Om riksdagen bifaller våra förslag kommer vi att vara majoritetsägare till tre fjärdedelar av den svenska varvsindustrin.

Hur skall det administreras?

Herr Burenstam Linder talar här som om det vore i industridepartementet och hos industriministern.

Men min uppgift är närmast att se till att det finns folk som kan administrera detta och så långt möjligt bygga upp en organisation som svarar mot de anspråk vi ställer.

När då Statsföretag förmenar att företaget inte har en administration som kan ta över den verksamhet som varven kommer att innefatta måste vi diskutera hur vi skall bygga upp verksamheten.

Det lämpligaste är kanske – och där är vi överens med direktör Sköld – att skapa en dotterkoncern till Statsföretag, i vilken den samlade varvsverksamheten i statens ägo kan läggas in.

På liknande sätt pågår en utredning om en koncernbildning som berör LKAB och NJA.

Om vi kommer så långt i förhandlingarna med Stora Kopparberg att ett valsverk kan byggas i Gävle, där staten blir 50-procentig ägare, förmenar jag att det är denna dotterkoncern som skall sköta också den administrationen.

Kommer vi längre i förhandlingarna med Grängesbergsbolaget om gemensamma intressen – kanske till någon form av ägargemenskap – förmenar jag att det också där är på denna dotterkoncern som den närmaste handläggningsuppgiften bör läggas. Det är detta som innefattas i mina uttalanden om de administrativa lösningarna för framtiden. Jag tror att det skall kunna vara en lämplig väg.

Men det visar sig också att vi inte är färdiga. Herr Burenstam Linder kan säga att det beror på en brist i planeringen att vi inte har allt klart framför oss. Men vi måste efter hand lära av den erfarenhet vi gör och sedan söka lägga upp planeringen med hänsyn till de erfarenheter som vi utvinnet.

Om en förändring sker exempelvis i marknadsförutsättningarna inom ett område, vilket nu har inträffat när det gäller Stålverk 80, vore det orimligt om vi inte skulle kunna diskutera möjligheterna att så förändra själva företaget eller projektet att det bättre svarar mot de önskemål och den marknadsförutsättning som vi i dag klart kan se framför oss. Det ser jag inte på något sätt som någon form av nederlag för en planering. Det är nödvändigt att man inte är så stelbent i sin uppfattning om hur en politik skall bedrivas att man inte här kan tänka om och bedöma de förslag som kommer fram.

Herr Burenstam Linder kommer tillbaka till sifferanalyserna och förmenar liksom herr Regnéll att det redan hos Statsföretag har skett en bantning av dotterföretagens förslag. Sedan har ytterligare en prövning gjorts i kanslihuset av en med Statsföretag gemensam arbetsgrupp. Där har vi kommit fram till ytterligare nedbantningar.

Vi har sökt komma fram till en så långt möjligt realistisk och rimlig nivå. Vi har inte suttit med Statsföretags förslag för att lyfta upp dem, utan det har gällt att gå igenom dem och så långt möjligt nagelfara dem. Resultatet har vi presenterat för riksdagen, ett resultat som vi självfallet slåss för. Det innebär en hyggligt avvägd investeringsnivå för Statsföretag för den närmaste fyraårsperioden. Därtill vet vi nu – det har jag redan aviserat – att regeringen kommer att föreslå riksdagen ett fullföljande av stålverksprojektet, även om det blir med något ändrad målformulering. Vi har varvspolitiken och oljepolitiken, som går utöver det investeringsprogram som Statsföretag har redovisat för statligt engagemang.

Herr Svensson i Malmö är tydligen inte kvar i kammaren. Jag skulle vilja säga till honom att vi för Statsföretags vidkommande och för stats-

Nr 96

Torsdagen den
1 april 1976

---

*Teckning av aktier i
Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

Nr 96

Torsdagen den
1 april 1976

Teckning av aktier i

*Statsföretag AB,
m. m.*

*Om statliga
företag*

företagsverksamhetens bedrivande har så många uppgifter som vi orkar med under den närmaste framtiden. Vi behöver se om vår organisation för att kunna svara mot de anspråk som man har all rätt att ställa även på den statliga företagsverksamheten.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Burenstam Linder anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen om detta betänkande samt behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 3 Herr andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle inrikesutskottets betänkanden 1975/76:33, 28 och 32 i nu angiven ordning uppföras närmast efter näringsutskottets betänkande 1975/76:39.

§ 4 Kammaren åtskildes kl. 00.34.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert